

کارێگه‌ری جیاوازی په‌گه‌ز له روانگه‌ی تاکی کورد سه‌باره‌ت به به‌ها مرۆبیه‌کان و په‌هه‌نده‌کانیان له په‌ندی کوردیدا، فیرخواری زانکۆ به‌ نمونه- توێژینه‌وه‌یه‌ک له ئاستی زانه‌کیدا

هه‌مین عه‌بدوڵحه‌مید شه‌مس

به‌شی زمانی کوردی، فاکه‌لتیی په‌روه‌رده، زانکۆی کۆیه، کۆیه، هه‌ریمی کوردستان، عیراق.

ئیمه‌یل: hemin.shams@koyauniversity.org

خالد ئیسماعیل مسته‌فا

به‌شی په‌روه‌رده و ده‌رونزانی، فاکه‌لتیی په‌روه‌رده، زانکۆی کۆیه، کۆیه، هه‌ریمی کوردستان، عیراق.

ئیمه‌یل: khalid.ismail@koyauniversity.org

پوخته:

ناونیشانی توێژینه‌وه‌که (کارێگه‌ری جیاوازی په‌گه‌ز له روانگه‌ی تاکی کورد سه‌باره‌ت به به‌ها مرۆبیه‌کان و په‌هه‌نده‌کانیان له په‌ندی کوردیدا، فیرخواری زانکۆ به‌ نمونه- توێژینه‌وه‌یه‌ک له ئاستی زانه‌کیدایه. ئامانجی توێژینه‌وه‌که ده‌ستنیشانکردنی ئاستی زانه‌کیی تاکی کورده سه‌باره‌ت به به‌ها مرۆبیه‌کان و په‌هه‌نده‌کانیان له په‌ندی کوردیدا. پرسپاری توێژینه‌وه‌که ئه‌وه‌یه: ئایا جیاوازی په‌گه‌ز کارێگه‌ری له‌سه‌ر ئاستی زانه‌کیی تاکی کورد بۆ به‌ها مرۆبیه‌کان له په‌ندی کوردیدا هه‌یه؟ له کاتیکدا توێژینه‌وه‌که گریمانه‌ی سفری په‌یره‌و ده‌کات H_0 ، که هه‌یج جیاوازییه‌ک له ئاستی زانه‌کیی تاکی کورد، له روی جیاوازی په‌گه‌زه‌وه، بۆ به‌ها مرۆبیه‌کان له په‌ندی کوردیدا نییه، له‌سه‌ر ئاستی به‌لگه‌داریی ئاماری، کاتیک ئه‌لفا ($\alpha = 0.05$). بۆ به‌ده‌سته‌پێنانی ئه‌م ئامانجه‌ی سه‌ره‌وه (150) فیرخواری زانکۆ، به‌شیه‌یه‌کی هه‌ره‌مه‌کی، به‌شدارییان کرد. ئامرازی کۆکردنه‌وه‌ی زانیاریی توێژینه‌وه‌که بریتیه‌ له راپرسییه‌کی خۆکرد، که له (204) په‌ندی کوردیی جیاواز پیکهاتبو، له به‌رانبه‌ر هه‌ر په‌ندیک (5) هه‌لبژاردنی جیاواز هه‌بون. پێوه‌ری سایکۆمه‌تریی ئامرازی کۆکردنه‌وه‌ی زانیاری، که راسنگۆیی و جیگیرین، بۆ ئامرازه‌که ئه‌نجامدران و له ئاستیکی شیواودابون و بۆ به‌کاره‌ینان گونجاوبون. به‌رنامه‌ی هه‌گبه‌ی ئاماری بۆ زانسته کۆمه‌لایه‌تییه‌کان (SPSS)، بۆ شیکردنه‌وه‌ی داتاکانی توێژینه‌وه‌که به‌کارهات. له ئاکامدا ده‌رکه‌وت که ئاستی زانه‌کیی تاکی کورد، به‌گشتی، سه‌باره‌ت به به‌ها و په‌هه‌نده‌کانی، له ئاستیکی ئه‌رینی به‌رزدان به‌گۆیره‌ی ئه‌وه‌ هه‌لبژاردنه‌ی که بۆ په‌نده‌کان داندرابون، به‌لام هه‌یج کارێگه‌رییه‌کی جیاوازی به‌لگه‌داریی ئاماری گۆراوی په‌گه‌ز له‌سه‌ر په‌هه‌نده‌کان، به‌گشتی، ده‌رکه‌وت، ته‌نها له چوار په‌هه‌ندیان نه‌بیته، ئه‌وانیش به ئاستی جیاواز. جیگای سه‌رنجه‌که ئاستی گۆراوی په‌گه‌زی نیر و می بۆ په‌نده نه‌رینییه‌کان هاوسه‌نگ نه‌بون و جیاواز بون. له کۆتاییدا له ژیر رۆشناویی ئه‌نجامه‌کانی توێژینه‌وه‌که چه‌ند راسپارده و پێشنیازییک پێشکه‌ش کران.

کلێله وشه‌کان: په‌ند، به‌های مرۆبی، په‌گه‌ز، ئاستی زانه‌کی، په‌هه‌ندی واتایی.

/ 0 پيشهكى - Introduction

1-0 / **ناونيشانى تويزينهوهكه:** كاريگهري جياوازي پهگهز له پوانگه ي تاكي كورد سهبارت به بهها مرويبهكان و پهههندهكانيان له پهندي كورديدا، فيرخوازي زانكو به نمونه -تويزينهوهيهك له ئاستي زانهكيدا- يه. مه بهستمان له بههاي مروبي، پلهوپايه و پينگه ي مروقه له پهندي كورديدا. بهها و گرنگي مروق، له و پهندهنا، له چ ئاستيكدايه و چون گرنگي پيدراوه؟ ياخود تيروانيني كورد بو مروقبون، له ديدى فيرخوازي زانكووه، چونه؟

2-0 / **سنوري تويزينهوهكه - Scope of the Study:** تويزينهوهكه له ئاستي زانهكيدا، له چوارچيوه ي زمانهوانيني دهرونيدا، كه لقيكه له زمانهوانيني كارهكي و تويزينهوه له پهيوهندي نيوان (زمان و هزر و دهروني مروق) دا دهكات (سهعيد، 2011، 17). پهندهكان كه رهسته و دهبراو ي زمانين و بهره مي هزري كومه لي كوردين و ههژمونيان به سهر كه سيني كورده وه هيه، بهها مرويبهكانيش به شيكن له كه سيني و پهنگدانه وه ي باري دهروني و هزري و زانهكي تاكي كوردين.

3-0 / **ريبازي تويزينهوه - methodology:** له تويزينهوهكه دا ريبازي په سيني شيكاري په يره و كراوه.

4-0 / **كيشي تويزينهوهكه - Statement of the Problem:** دركردن به دابه زين و دارماني بههاي مروق له كومه لي كورديدا؛ له ريگاي دياردهكاني لاوازون ي پهيوهندييه كومه لايه تيبهكاني (هاورپيه تي، خزميه تي، دراوسيه تي، ...) و گورانه كلتوري و ئابوريهكان و پيشكه وتني ته كنه لوجيا و تور ي كومه لايه تي و هه لوه شان وه ي ريژه يه كي زوري خيزان و كه مبون وه ي هاوسه رگيري و كه مبون وه ي سوز و به زه ي، ههروه ها زيادبوني شه ر و كوشتن و خو كوشتن و كوچ ... ، كه هه مويان نيشانه ي مه ترسيدياري بيبه ها بوني مروقن؛ تويزه ران به پيوستيان زاني ئه م تويزينه وه يه ئه نجام بدن، بو خستنه روي ئاستي زانهكي فيرخوازي زانكو، وهك نمونه يه كي تاكي كورد و پهيوهندييان له گه ل ناوه روك و واتاي پهندهكان و دركردنيان به بهها مرويبهكان له م پهندهنا.

5-0 / **گرنگي تويزينهوهكه - Significance of the study:** چه ندين نوسين و تويزينه وه ي به پيز له سه ر په ند ئه نجام دراون و ئه نجامي باشيان به دهسته وه داوه. به شيكيان له واتا و دانايي پهندهكانيان تويزيه ته وه، به شيكيان له بنياد و پيكهاته ي پهندهكان و هه نديكيان له هوكار و چيروكه به ره مه هينه كاني پهنديان تويزيه ته وه، به شيكيان له هه ژمون و كاريگهري شيوازي دارشتني (زمان) ي پهندهكان له سه ر هزر و كه سيني كومه ل و به كار هينه كانيان تويزيه ته وه. به پيي زانياري تويزه ران:

1. ئه مه يه كه م تويزينه وه ي زانستيه به شيوه ي راپرسی له پهندهكان و له تويزيكي دياريكراو ئه نجام ده دريت و به ئامار ئه نجامه كان شيبكاته وه. له م تويزينه وه يه دا هه و لداوه پوانگه ي ئيستاي تويزيكي كومه لي كوردي سه باره ت به به شيك له پهنده كورديه كان بخريته رو، كه فيرخوازي زانكون.
2. ئه نجامه كاني ئه م تويزينه وه يه بو پسپوراني بواره كاني (په روه رده و په يره و و پروگرامي خو يندن، په ره پيداني مروبي، مافي مروق، مافي ژنان) سوديان ده بيت.

٦-٠ / **ئامانجى تويزينه وهكه - Aim of the Study**: ئامانجى تويزينه وهكه دهسنيشانكردى ئاستى گشتى زانهكى تاكى كورده بو بهها مرويبهكان له پهندي كوردى و رهههندهكانياندا.

٧-٠ / **پرسپارى تويزينه وهكه**: ئايا جياوازى رهگهز كارىگهري له سهه ئاستى زانهكى تاكى كورد بو بهها مرويبهكان له پهندي كورديدا ههيه؟

أ- پوانگهى رهگهزى نير بو بهها مرويبهكان چونه ؟

ب- پوانگهى رهگهزى مى بو بهها مرويبهكان چونه ؟

٨-٠ / **گريمانهى تويزينه وهكه - Study Hypothesis**: تويزينه وهكه گريمانهى سفرى پهپهه دهكات H_0 ، كه هيج جياوازى بهكه له ئاستى زانهكى تاكى كورد، له روى جياوازى رهگهزهوه، بو بهها مرويبهكان له پهندي كورديدا نيه، له سهه ئاستى بهلگه دارى ئامارى، كاتيك ئەلفا ($\alpha = 0.05$).

٩-٠ / دهروازه

پهند، فلهسهفهى كومه لايهتتى خهلكه، هه مو لايه ن و چه مكه كانى ژيان دهگرته وه و گهنجينه يه كى دهوله مهندي سه ده كانى رابردو وه، كه ئەزمون و زانيارى به كانى كومه ل له خو ده گرته. (له ك، ٢٠١١، 3). بيگومان په نده كان رهنگدانه وه و ههلقولاوى واقيعى كومه لى كوردى و تومارىكى گرنگى ژيانى كومه لايه تى و سياسى و ئابورى و ... هتدى كومه لى كوردى. (پهندي پيشينانمان، زمانى رهشوروت و چه وساوه و رهنجكىشى گه له كه مانن، كومه لىك ئاموزگارى و گهنجينه يه كى به كه لکن، كه وینه ژيان و ميژوى باوبا پيرانيان تيدا ده بينينه وه)، (شاره زورى، ٢٠١٠، ٩)، گرنگيه كى زورىان له ژيانى تاك و كومه لدا ههيه، چونكه له ريخستى كاروبارى روزهان و دريژخايه نى كومه لدا هاوبه شى دهكهن و به شدارن (سابير، ٢٠١١، ٢٢٨).

به هاى مروف له پهنده كاندا، له تيروانىن و جيهان بينى كومه ل و تاكى كورده وه سه رچاوه ي گرتو وه. جىگاي سه رنجه كه به هاى مروف له پهنده كاندا جىگير نيه و دهگورين، به تايبه ت له و پهنده نى كه تايبه تن به جياوازى رهگهزى نير و م. (به شيوه يه كى گشتى، ئەو پهنده نى كه تايبه تن به ژن، دو جه مسه رن: جه مسه ريكيان ئەرينيه؛ ژن به مروفيكى به توانا و به هادار و گرنگ له ژيانى كومه لدا به رجه سته دهكهن. جه مسه ره كه ي ديكه يان نه رينيه و ژن به سه رچاوه ي نه هامه تى و شه ر و فيل و مروفيكى نه زان وينا دهكهن). (سابير، ٢٠١١، ٢٠٧).

تاكى كورد، به رهه مى په روه رده و كلتورى كومه لى كورديه و كارىگه رى كومه لانى دراوسى و جيهان نيشى له سه ره. كومه لى كوردى، پيكه اته يه كى تيكه لى ههيه؛ له كومه لىكى (خيله كى - ئازهلدارى - كشتوكالى - شارنشين - ئاينى)، ژيروه سته ي سه دان ساله ي داگيركه رانه و به رهه مى په روه رده يه كى توندوتيزه. ليره دا چونه تى تىگه يشتن و تيروانىن له به هاى مرويبى له پهنده كاندا، ئاستى زانه كى (هزرى - معرفى) پيكد هه نيتت. واته له ئيستادا چون له و پهنده دهروانى و چون بيريان ليه كريتته وه؟ تاكى كورد، له ژيانى روزهانيدا، چون مامه له يان له گه لدا دهكات؟ له م تويزينه وهدا، تىگه يشتن و ئاستى زانه كى به شيك له فيرخوازانى زانكو بو بهها مرويبهكان له پهندي كورديدا، به نمونه ي تاكى كورد ده خريته رو.

١ / بهشی بهكهم

١-٠ / ناساندنی زاراوهكان - definition of the Terms:

١-١ / زمانهوانی دهرونی - Psycholinguistics: لقیکی زانستیه له زمانهوانی کارهکیدا، له په یوه ندیی نیوان په فتاری زمانی و کرده دهرونییه کانی په یوه ست به په فتاری زمانی دهکۆلیته وه (CRYSTAL, 2008, 396). ههروهها (جاک ریچاردز و پلات) دهلین: زانستیکه له په یوه ندیی نیوان زمان و ئه و کرده هزریانه ده توژیته وه که له کاتی به کارهیتانی زمان، له روی تیگه یشتن و به ره مهیتانه وه، پوده دن و گرنگی به کرده ی و هرگرتنی زمان ددهات (العصیلی، 2006، 26)، له گه ل چه ندان لایه نی دیکه ی زمانی.

٢-١ / ئاستی زانهکی - cognitive level: به سه ره جم ئه و کارامه ییانه دهوتریت که په یوه ندیدارن به پرۆسه هزرییه کانه وه. (Hoque, 2016). مه به ست له پاده ی تیگه یشتن و چۆنیه تی بیرکردنه وه ی تاکی کورده، که فیرخوازی زانکۆ نمونه یه که له تاکی کورد.

٣-١ / بهها - Values: به شیوه یه کی گشتی، به ها، چه ند تیگه یه کی (چه مک) ئه بستراکتن، که چه ند بریاریکی هزی و هه لچونی گشتی، ئه رینی یان نه رینی، سه به رت به که سه کان یان بابته جیاوازه کان ده رده برن، جا بریاره کان راشکاوانه بن یان نادیار، به پی جیاوازی کلتوره کان و ئاستی زانهکی و ئابوری که سه کان ده گۆریت. (الزعبی، 2010، 167).

به ها، چه مکیکه بو هه لسه نگاندن و بریاردان له سه ر دیارده و که س و بابته کان، ره نگدانه وه ی هزر و کلتوری کومه له، که زۆربه ی ئه ندامانی کومه ل تییدا به شدارن و به جیاوازی سه رده م و کلتور و پیکهاته ی کومه له کان ده گۆریت.

به ها، له م توژیته وه یه دا، بریتیه له کرۆکی شارستانیه تی مرۆبی و پوخته ی که سیته ی مرۆف و لوتکه ی پیگه یشتنی مرۆف له پیشکه وتنی کلتور و شارستانیه تدا (النوری، 1981، 152). بو گه یشتن به ئه نجامی توژیته وه که، توژیته ران ئه م پیناسه یان به شیوا زانی بو ئه م توژیته وه یه و تیگه یشتن له به های مرۆبی له په نده دیاریکراوه کاند.

١-٣-١ / به های مرۆبی - human values: پیوه رگه لیکن که کومه ل به پی ئه زمونه کانی خۆی، بو ریکه خستنی په یوه ندیه کانی دایانده نیت (ابوجادو، 2004، 205)، ههروه ها پیویستی و بارودوخه کان، به هاکان ده سه پینن و ده شیانگۆرن (فرحان، 1989، 90). به هاکان، بریتین له کومه لیک هه لچون و کاردانه وه ی هزی به رامبه ر به هه لویسته ی دیاریکراو، به ره مه ی نه ریت و ئاین و کاریگه ری کومه ل و هه مو ئه و ره مه کانه ن که به رامبه ر به م هه لویسته له هزر و ویژدانی تاکدا تومارکراون. ههروه ها بریتین له ئامانجه به رزه کانی مرۆف، که له هه لویسته کانییدا ده رده کون و به پی گرنگیان ریزبه ند کراون، که مرۆف به ره و هه لپژارده کانی ئاراسته ده که ن و په فتاره کانی هه لده سه نگین. له م توژیته وه یه دا مه به ست له به های مرۆبی، چۆنیه تی تیگه یشتن و تیروانینه له مرۆف. به ده برینیکی دیکه، کومه لی کوردی چۆن و به چ شیوه یه ک له مرۆف ده روانیت. وه ک له پیشتر باسکرا، په نده کان، زۆربه ی بواره کانی ژیانی مرۆف ده گرنه وه، توژیته ران ئه و په ندانه یان ده ستنیشان کردوه که په یوه ندیی راسته وخویان به به های مرۆفه وه هه یه، چونکه «مرۆف خۆی به ها تاییه تییه کانی خۆی ده خولقینیت» (فرحان، 1989، 161).

1- / **رهه‌نده واتاییه‌کان - The semantic dimensions**: رهه‌نده‌کان، واتای گشتیی په‌نده‌کان له‌خۆده‌گرن، واته ئه‌م په‌نده به شیوه‌یه‌کی گشتی ئه‌م واتایه ده‌گه‌یه‌نیت. بئگومان ده‌شی به‌شیک له په‌نده‌کان زیاتر له رهه‌نده‌ندیکیان هه‌بیت، یان فره‌ره‌هه‌ندن، واته واتای دیکه‌ش بگه‌یه‌ن، چونکه به‌گشتی ده‌ربرینه زمانیه‌کان زیاتر له واتایه‌ک ده‌گه‌یه‌ن و ئه‌مه‌ش تایبه‌تمه‌ندیی زمانه، به‌لام له‌م توێژینه‌وه‌یه‌دا به واتای ئه‌و رهه‌نده واتاییه به‌کارهاتوون که مه‌به‌ستمانه و له لایه‌ن پسیپۆرانه‌وه پۆلین کراون.

1. **متانه - Confidence**: بره‌بونه به توانای ئه‌نجامدانی ره‌فتار به شیوه‌یه‌کی دروست و گونجاو و کارا. بئمتانه‌یی، نه‌بونی دلناییی و هه‌بونی گومانه له که‌سێک یان بابته‌تیک یان بارودۆخیک. هه‌روه‌ها بره‌بونه به توانای ئه‌نجامدانی ره‌فتار به شیوه‌یه‌کی دروست و گونجاو و کارا. بره‌گه‌کانی (1 - 21) ده‌گرێته‌وه.
2. **سوکایه‌تی - Abasement**: شکاندن و به‌که‌مه‌سهرکردنی مرۆف یان بابته‌تیک یاخود هه‌لوێستیکه. هه‌روه‌ها بئیریزیکردنه به که‌سێک یان بئیره‌پایه‌ک یان شتیک. بره‌گه‌کانی (22 - 32 + 42 + 69) ده‌گرێته‌وه.
3. **ستایشکردن - Compliment**: ده‌رخستنی لایه‌نی ئه‌رینی که‌س و بابته‌تیکه و باسکردنیه‌ به شیوه‌یه‌کی ئه‌رینی. هه‌روه‌ها گوزارشتکردنه له پێداه‌لدان و به‌رزکردنه‌وه‌ی ناو و پێگه‌ی ستایشکراو. بره‌گه‌کانی (33 - 41) ده‌گرێته‌وه.
4. **زیره‌کی - Intelligence**: توانای تاکه بۆ بئیرکردنه‌وه و تیگه‌یشتن و ژیری. واته بریتیه له توانا هزریه‌کانی تاک، که په‌یوه‌ندیان به شیکردنه‌وه و پلان و چاره‌سه‌ری گرفت و به‌ده‌سته‌نانی ئه‌نجام. هه‌روه‌ها بریتیه له کۆمه‌لێک کرده‌ی پیشکه‌وتو، له توانای به‌ده‌سته‌نانی زانیاری و جێبه‌جێکردنی، له‌گه‌ڵ تیگه‌یشتن له ده‌وروبه‌ر و چاره‌سه‌ری ئالنگارییه‌کانی. (مه‌دی، 1987، 34). زیره‌کی سیفه‌تیکی ئه‌رینییه و خراپه‌کاره‌نانی زیره‌کی ده‌بیته‌ فیلکردن، که سیفه‌تیکی نه‌رینییه. بره‌گه‌کانی (44 - 47) ده‌گرێته‌وه.
5. **هه‌له‌په‌ستی - pragmatism**: به‌رژه‌وه‌ندخوازییه‌کی زۆره، به‌ پاده‌یه‌ک، که له پێناو گه‌یشتن به مه‌به‌ستیک یان شتیک، خه‌لک و ده‌وروبه‌ر له‌بئیره‌کریت. قوستنه‌وه‌ی ده‌رفه‌ت یان بریاره، بۆ ئه‌نجامدانی کار، به‌بێ گۆیدانه‌ بنه‌ما ئاکاری و ره‌ه‌شتیه‌کان. بره‌گه‌کانی (48 - 51) ده‌گرێته‌وه.
6. **خۆپه‌ستی - self-centeredness**: گرنگیدانه به‌ خود و به‌رژه‌وه‌ندییه‌ خودیه‌کان به‌ پله‌ی یه‌ک، به‌بێ ره‌چاوکردنی به‌رژه‌وه‌ندیی گشتی و که‌سانی دیکه. واته گرنگیدان و هه‌ولدان بۆ به‌دییه‌نانی به‌رژه‌وه‌ندی و ویست و چه‌زه‌ خودی و تایبه‌تیه‌کان له‌ پیش به‌رژه‌وه‌ندیی گشتی، له‌ هه‌ر هه‌لوێستیکدا. بره‌گه‌کانی (52 - 58) ده‌گرێته‌خۆ.
7. **گه‌شینی - Optimism**: هیوابونه به‌ ژیان و چاوه‌روانکردنی رودانی شتی باشه، پێچه‌وانه‌که‌ی ره‌شبینیه. واته بئیه‌وابونی به‌رده‌وام به‌رامبه‌ر به‌ نه‌هامه‌تی و گرفته‌کان. گه‌شینی، بئینی لایه‌نی ئه‌رینی روداو و بارودۆخه‌کانه و پێشبینیکردنی ئه‌نجامی باشه، واته بریتیه له تیروانین بۆ ژیان به شیوه‌یه‌کی ئه‌رینی. ره‌شبینی، ره‌فتاریکی هزری و باریکی ده‌رونییه، له‌سه‌ر بئیه‌وایی بنیادناوه، که دیدیکی نه‌رینی بۆ ده‌وروبه‌ر و روداوه‌کان هه‌یه. واته باوه‌رپونه به‌وه‌ی که هیچ کاریک وه‌کو پئویست به‌رپوه‌ناچیت. بره‌گه‌کانی (60 - 67) هه‌روه‌ها (202 - 204) ده‌گرێته‌خۆ.

8. **لایبوردهیی - tolerant** : ئامادهیی بهخشینی ههلهکانی بهرامبهره و پیدانی دهرفتهیکی دیکهیه به ئهوانیدی، ههروهها ریزگرتنه له بههای مرویی و بنه ماکانی بهیهکهوهژیان. به دهربرینیکی دیکه، ههلوئیستی بابهتییانه و بهخشندهیی تاکه، بهرامبهر به کهسانیک که له بوچون و پهنگ و نهتهوه و ... هتدا جیاوازیان ههیه، واته پرگاربونه له دهمارگیری. برهگهکانی (70 – 73) لهخۆدهگریت.
9. **پهروهردهکردن - Learning** : پهروهرده پرۆسهیهکی گشتیه، بو ئامادهکردنی مرۆف، له سهرحهه لایهنهکانی وهک: دهرونی و هزری و ویژدانی و کهسیتی و پهفتاری و شیوازی بیرکردنهوه و ههلسوکهوتی ژیانی و مامهلهکردنی لهگهلهوانیدکهدا (عهزیز، 2017، 8). مهبهست له گرنگی پهروهرده و جۆری پهروهردیه له پهندهکاندا، چونکه ئهرکی سههرهکی پههده پهروهردهکردنه. برهگهکانی (74 – 79) لهخۆدهگریت.
10. **سۆزی هۆزگه رای - Clan affiliation**: خستنهپوی سیماکانی خیلگه رای و جیهانبینی خیله، له پهندهکاندا. برهگهکانی (81 – 103) دهگریتهوه.
11. **کارگیری - Administration**: کارگیری، پلان و دابهشکردن و چۆنیهتی بهریوهبردنی کارهکانه به پتی پسپۆری، به مهبهستی بهدییهتانی ئامانجیکی دیاریکراو، واته هزری بهریوهبردن. برهگهکانی (104 – 114) لهخۆدهگریت.
12. **پشتبه خۆبهستن - self-confidence**: متمانهبهخۆبونه له توانا و کار و پهفتار و بوچونهکاندا، که یهکیکه له خهسلهتهکانی کهسیتی سههرکهوتو. برهگی (59)، لهگهله برهگهکانی (117 – 129) لهخۆدهگریت.
13. **پادهستبون - Surrender** : ملدان بو کهس و هیزی بهرامبهر و کۆلدان له بهرهنگاری و پوبهپوبونهوه و رازیبونه به واقع. برهگهکانی (130 – 145) دهگریتهوه.
14. **چهقبهستوبی - inflexibility** : پیچهوانه ی گۆران و نویبونهوهیه، باوهپنهبون و ترسانه له گۆرانکاریهکان. برهگهکانی (146 – 150) دهگریتهوه.
15. **توندوتیژی و هیز - Aggression** : راده ی باوهپوبونه به هیز و بهکارهتانی توندوتیژی، وهک جۆریکی گرنگ و سههرهکی، له چارهسهری کیشهکان و یهکلاکردنهوهیان. واته وازهینان له گفتوگو و نهرمونیانی، بو دۆزینهوهی چارهسههر. برهگی (80)، لهگهله برهگهکانی (151 – 164) دهگریتهوه.
16. **بیههلوئیستی - unsupportive** : ئههجامنهدانی پهفتاری پیویست یان خۆدزینهوه له ههلوئیست، له کاتی پوداوهکان بو یهکلاکردنهوهی گرفت و بابهتهکان، له بهر ههر هۆکاریک. برهگهکانی (165 – 167) لهخۆدهگریت.
17. **زانین - Seeking knowledge** : گرنگیدان به زانین و بهدواداچون بو بهدهستهتانی زانیاری و هۆکاری پشت روداوهکان. برهگی (43)، لهگهله برهگهکانی (168 – 171) لهخۆدهگریت.
18. **ئابوری - Economics** : تیروانین بو لایهنی دارایی و گرنگیدان به ئابوری، له سههر ئاستی تاک و کومهله. برهگهکانی (172 – 174) لهخۆدهگریت.
19. **پهوشت - Moral** : تیروانینه بو ئاکار و پهفتار له لایهنی کومهلایهتیهوه، ههروهها پیژهی پابهندبونه به کلتور و دابونهریت و بههای کومهلایهتیی تاک. برهگهکانی (68، 115، 116، 175 – 179) دهگریتهوه.
20. **جوانی - beauty** : تیروانین بو جوانی و جوانبینی له ئاستی تاک و کومهله، لهگهله ههلسهنگاندنی جوانیی پوخسار و جوانیی ناخ. برهگهکانی (180 – 188) لهخۆدهگریت.

21. **پامپاری - politics** : چۆنیهتی ریکخستنی ژیانی تا ک و کۆمەل و بەرنامەپڕیژی بۆ ژیانی رۆژانه و هەلۆیستەکان. برگەکانی (۱۸۹ – ۱۹۵) لەخۆدەگریت.

22. **ئاین - Faith** : تێروانین بۆ دەسەلاتەکانی یەزدان و باوەربون بە پەهاییی دەسەلاتی خودا و بێدەسەلاتیی مەرووف لە دیاریکردن و گۆرینی چارەنوسیدا. برگەکانی (۱۹۶ – ۲۰۱) لەخۆدەگریت.

ئەو پەهەندە واتاییانە (۲۲ پەهەند)، دەرئەنجامی پۆلێتی پسیپۆرانی زمان و ئەدەبی کوردی و شیکردنەوهی داتا وەرگیراوەکانە لە بەشدارانی توێژینه‌وه‌که، وەک لە راستگویی ناوهرۆک (۲-۴) دا باسکراوه.

۱-۵ / **زمان - Language** : جۆن کارپۆل دەلێت: زمان، کۆمەلە هێمایه‌کی دەنگیی لەخۆوهیه، مەرووف بۆ لەیه‌کتر گەشتن و پۆلکردنی شت و پوداوه‌کانی دەوروبەر بەکاریدەهێنیت (فەتاح، ۲۰۱۰، ۷۲). زمان، ئاوینه‌ی کلتوری ئاخێوه‌رانییه‌تی (باتینی، ۲۰۱۲، ۱۶). ئیمەش دەلێن: زمان، دیاردەیه‌کی هزری و دەرونی و کۆمەلایه‌تی مەرووفبەندە، تۆماریکی گرنگ و کارای بواره جیاوازه‌کانی ژیانی کۆمەلە.

۱-۶ / **پەند - Proverb** : پەند، فەلسەفەیی کۆمەلایه‌تی خەلکه، هەمو لایەن و چەمکه‌کانی ژیانی دەگریتەوه و گەنجینه‌یه‌کی دەوله‌مەندی سەدەکانی رابردووه، که ئەزمون و زانیارییه‌کانی کۆمەل لەخۆدەگریت (له‌ک، ۲۰۱۱، 3). هەروها دەربراوێکی ئەدەبیه و بەشیکی دانەبرای جیهانبینی و بەره‌می هزر و ئەزمونی کۆمەلە، ئەدەبیش بنیادیکی زمانیه و زمان ئامراز و بۆته‌ی دەربرینه ئەدەبیه‌کانە. پەندی پیشینانی کوردیش، بە هەمان شیوه، بەشیکن لە ئەدەبی کوردی و بەره‌می هزر و جیهانبینی و ئەزمونی کۆمەلی کوردن، که هەر یه‌کیکیان بەره‌می ژینگه و ئەزمونیکی جیاوازن و چیرۆک و هۆکاری تاییه‌تیان هیه و کات و شوین، یاخود سەردەم و ژینگه‌ی کۆمەلایه‌تی، رۆلیان لە سەرهلدان و گوتنیاندا هیه، که تا ئێستاش بەکارده‌هێنرین و هەژمون و کاریگه‌رییان، بەپڕیژه‌ی جیاوان، لەسەر ژیانی کۆمەل هیه، چونکه پەندەکان فرە پەهەندن و ئەرکی پەروەردیه‌ی و کۆمەلایه‌تی و ریکخستنیان هیه. توێژینه‌وه‌ له پەند، واتە توێژینه‌وه‌ له جیهانبینی کۆمەل و شیوازی بیرکردنەوه‌ی کۆمەل و دواتریش که‌سیتی کۆمەل. (هیگل)یش پێیوايه که "ئیمه له نیو وشه‌کاندا ده‌هزرین" (خه‌له‌کانی، ۲۰۱۰، ۴۴). لێره‌دا پەندەکان وەک دەربراوێکی زمانی و بەره‌میکی هزری کورد، که‌رسته‌ی توێژینه‌وه‌که‌ن.

۲ / به‌شی دووهم

۱-۲ / **کۆمەلی توێژینه‌وه - population** : بریتین له فیرخوازی هەرچوار قۆناغی به‌شی زمانی کوردی له فاکه‌لتیی پەروەردەیی زانکۆی کۆیه، له سالی خویندنی (۲۰۱۷ – ۲۰۱۸)، که ژماره‌یان (۱۵۰) فیرخوازیبو، (۶۳ نیر) و (۸۷ م)، بەشداریکردنیش ئاره‌زومه‌ندانە بو. خەلکی زۆربه‌ی شارەکانی هەریمی کوردستانی تێدایه جگه له پارێزگای دهۆک.

۲-۲ / **پاڤرسی - Instrument** : برگەکانی راپرسییه‌که بریتیه له (204) پەند، که له ژیانی رۆژانه‌ی کۆمەلی کوردیدا بەکارده‌هێنرین، بەسەر (22) پەهەندی جیاوازا پۆلین و دابه‌شکراون. خویندکار پینچ هەلبژاردنی له‌بەردەسته، به‌پێی بیرکردنەوه‌ی خۆی یه‌کیکیان هەلدەبژیریت، که بریتین له (هەمیشه‌ هاوڤام، زۆر هاوڤام، که‌میک هاوڤام، هاوڤانیم، هەرگیز هاوڤا نیم).

۲-۲ / **تویژینه‌وهی سه‌ره‌تایی - Pilot study** : له تویژینه‌وهی سه‌ره‌تاییدا (40) فیرخوازی خۆبه‌خش له کۆمه‌لی تویژینه‌وه‌که به‌شداربون، له (۲۰ کور و ۲۰ کچ) پیکهاتبون، له هەر قۆناغیک (۱۰) فیرخواز، وه‌لامی راپرسییه‌که‌یان دایه‌وه، به‌مه‌به‌ستی دۆزینه‌وهی جیگیری و چه‌سپاندنی فۆرمی راپرسییه‌که. هەر پرسیاریکیشیان هه‌بویت، پونکردنه‌وه و وه‌لامی پێویستیان دراوه‌ته‌وه.

۴-۲ / **راستگۆیی ناوه‌رۆک - Validity** : دواى ئاماده‌کردنی فۆرمی راپرسییه‌که، که (۲۰۵) په‌ند به‌سه‌ر (۳۱) ره‌هه‌نددا دابه‌شکراو، درا به (۵) مامۆستای پسپۆر له (زمان، ئەده‌ب)ی کوردی، بۆ راستاندنی راستگۆیی ناوه‌رۆک. دواى وه‌رگرتنی سه‌رنج و تییینییه‌کانی ئەم به‌پیزانه، فۆرمه‌که کرا به (۲۰۴) په‌ند و (۲۸) ره‌هه‌ند. پاشان، دواى شیکردنه‌وهی ئەنجامه‌کان و به‌پشتبه‌ستن به‌رای پسپۆران، ره‌هه‌نده‌کان کران به (22) ره‌هه‌ند و بره‌گه‌کانیان، به‌پیی په‌یوه‌ندی و نزیکیان، به‌سه‌ر ره‌هه‌نده‌کانی دیکه‌دا دابه‌شکرانه‌وه.

۵-۲ / **جیگیری کۆتایی - Reliability** : بۆ دلنیاوون له جیگیری بره‌گه (په‌ند) و ره‌هه‌نده‌کان، رێژهی جیگیری ره‌هه‌نده‌کان به‌کارهێنانی سیسته‌می (کرۆنباخ ئەلفا)، ده‌ستنیشان کراون. (204) بره‌گه به‌سه‌ر (22) ره‌هه‌نددا دابه‌ش ده‌بن، جیگیری گشتی ده‌کاته (0.977).

له‌به‌رئه‌وهی قه‌باره‌ی نمونه‌ی تویژینه‌وه‌که به‌شیوه‌یه‌کی رێژه‌یی به‌رزه (N: 150)، ئەگه‌ری ئەوه هه‌یه جیگیرییه‌که‌ی به‌رز بێت. بۆ دلنیاوون و که‌مکردنه‌وهی ده‌رفه‌تی ئەگه‌ری، بره‌گه‌کانی راپرسییه‌که‌مان به‌شیوه‌یه‌کی هه‌رپه‌مه‌کی بۆ دو نيوه‌ی یه‌کسان دابه‌شکرد (102 + 102 = 204). دواتر جیگیری گشتی هه‌ر نيوه‌یه‌که‌مان به‌جیا دۆزییه‌وه، ده‌رکه‌وت که نيوه‌ی یه‌که‌م بره‌گه‌کانی (102 - 1) ده‌کاته (R1 = 0.961). جیگیری نيوه‌ی دووه‌م، بره‌گه‌کانی (103 - 204)، ده‌کاته (R2 = 0.957). هه‌روه‌ها هاوپه‌یوه‌ندی نیوان بره‌گه‌کانی ئەم دو نيوه‌یه‌ ده‌کاته

Spearman Brown Coefficient, $r = +0.890$

خشته‌ی ژماره (1)

جیگیری راپرسی			
Cronbach's Alpha	Part 1	Value	.961
		N of Items	102
	Part 2	Value	.957
		N of Items	102
	Total N of Items		
Correlation Between Forms			.802
Spearman-Brown Coefficient	Equal Length		.890
	Unequal Length		.890
Guttman Split-Half Coefficient			.883

خشتهی ژماره (3)

پله و ناستی ههلبژاردنهکان

ناست	ههلبژاردنهکان
۱	هه‌رگیز هاورا نیم
۲	هاورا نیم
۳	که‌میک هاورام
۴	زۆر هاورام
۵	هه‌میشه هاورام

خشتهی ژماره (4)

ئه‌و ره‌هه‌ندانیه‌ی که جیاوازی به‌لگه‌داری ئامارییان هه‌یه، له نیوان ره‌گه‌زه‌کانی نیو و میدا

ره‌هه‌ند	ره‌گه‌ز	نمونه‌ی تویژینه‌وه	ناوه‌ند Mean	لادان له ناوه‌ند Std. Deviation	Std. Error Mean	ناست له‌سه‌ر پله‌کانی پیوه‌ر	ناستی به‌لگه‌داری ئاماری
متمانه	نیو	58	69.48	11.30	1.49	3.30	.000
	سی	78	61.70	12.12	1.37	2.93	.000
زیره‌کی	نیو	62	13.82	3.22	.40913	3.45	.000
	سی	82	10.39	4.00	.44028	2.60	.000
هه‌له‌په‌رستی	نیو	62	15.46	2.36	.29958	3.86	.006
	سی	83	14.24	2.83	.31074	3.56	.005
سو‌کایه‌تی	نیو	56	79.2	10.55	1.41	2.58	.000
	سی	74	71.36	10.24	1.19	2.07	.000

خشتهی ژماره (5)

ئه‌و ره‌هه‌ندانیه‌ی که جیاوازی به‌لگه‌داری ئامارییان، له نیوان ره‌گه‌زه‌کانی نیو و میدا نییه

ره‌هه‌نده‌کان	نمونه‌ی تویژینه‌وه	ناوه‌ند Mean	لادان له ناوه‌ند Std. Deviation	ناست له‌سه‌ر پله‌کانی پیوه‌ر	ناستی هه‌لبژارده
ستايشکردن	140	38.12	4.34	4.23	زۆر هاورا
خۆپه‌رستی	144	20.4	5.53	2.91	که‌میک هاورا
لینورده‌یی	146	16.97	2.45	4.24	زۆر هاورا
په‌روه‌ده‌کردن	146	25.37	3.54	4.23	زۆر هاورا
سۆزی هۆزگه‌رایي	128	81.84	12.95	3.56	زۆر هاورا

زۆر هاوړا	4.18	2.98	20.9	144	زانين
زۆر هاوړا	4.25	6.43	59.5	141	پشتمبه خۆبهستن
زۆر هاوړا	4.16	4.09	33.3	139	رهوشت
زۆر هاوړا	3.57	9.0	53.6	132	توندوتيزی و هيز
زۆر هاوړا	4.25	4.58	46.8	141	کارگيری
زۆر هاوړا	3.7	10.25	59.1	130	رادهستون
زۆر هاوړا	3.77	4.11	18.85	149	چهقبهستویي
زۆر هاوړا	3.74	2.43	11.22	146	بیهه لویستی
زۆر هاوړا	4.26	1.95	12.77	148	ئابوری
زۆر هاوړا	4.16	5.66	37.42	143	جوانی
زۆر هاوړا	4.35	3.32	30.49	143	رامیاری
زۆر هاوړا	4.45	3.43	26.7	147	ثاین
زۆر هاوړا	4.0	5.24	44.24	144	گه شیبینی
زۆر هاوړا	4.0				گشتی

۲-۳ / رافه کردنی نه نجامه کان - Discussion

3- 2- 1 / نهو رهه ندانهی جیاوازی به لگه داری ئامارییان له رهگه زدا ههیه: واته تیروانیی رهگه زهکانی نیر و می، بۆ بهای مرویی له په ندهکاندا، جیاوازه و جیاوازییه کهش گرنگه و ساده نییه، ده بی ره چاوبکریت.

3-1-2-1 / متمانه: برهگهکانی ئه م رهه نده له (21) په ند پیکهاتون، (15) په ند به نه رینی په سنی ژن ده که ن که متمانه ی پیناکریت، جیاوازی به لگه داری ئاماری ههیه؛ رهگهزی (نیر) ئاستی (3.30) یان تۆمار کردوه، واته که میک هاوړان له گه ل په ندهکاندا. هه رچی رهگهزی (می)یه، ئاستی (2.9) تۆمار کردوه، واته که میک هاوړان. ئه مه پیمان ده لیت که تیروانیی تاکی نیری کورد بۆ ژن، ته نانه ت له ئاستی فیرخوازی زانکۆشدا، تارادهیه که نه رینییه. جیگای سه رنجه که تیروانیی رهگهزی (می) بۆ خودی خوی تا رادهیه که نه رینییه، که پیویست بو ئاستیکی زۆر نزمتر تۆمار بکه ن که هه رگیز هاوړا نه بن له گه ل ئه و په ندانه ی که ژن به نه رینی په سن ده که ن.

1. بوک له سههر زين، يارزق و يانسيب.
2. ديلی حيز، گۆلی گورگنکيني لی نابی.
3. کاريته له کفری هه لئاستی.
4. به ته زيحی ملی ژن و خووشی زستان باوهر مه که.
5. ژن و تفهنگ و ماین، له کن کئ بن، هی وین.
6. ژن، داری شکسته.
7. ژن، عه قلی له کوشیه تی؛ که هه ستا لی بهرده بیه وه.
8. سییه ری سوژنی، به قای ژنی.
9. گهر ژنیکت بو ی سی شتی باشی هه بی، ده بی سی ژنی باشت هه بی.
10. ئه سپ و چهک و ژن، بیوه فان.
11. ئه و که سه ی باوهر به ژن و خووشی زستان بکا؛ ماری خوی کاول ده کا.
12. پیاو به بیکه س هه ژار ده بی؛ ژن به بیکه س هار ده بی.
13. خوشکی بییرا، خانیی بی ئه ستونده.
14. خوشکی بییرا، داری بیگه لایه.
15. خوشکی بییرا، مالی بی چرا.
16. ژنی بیمالومیرد، رهزی بییه رژینه.
17. سییه ری به ردی، به قای میردی.
18. له گه ل کورم کئو ده برم، له گه ل کچم بو کوی بچم!
19. میرد که سواربو، یاره؛ که دابهزی ماره.
20. دوکه س پیته برین سه رت پیوه نییه؛ ده ست لو سه ری خوت به.
21. سه گ، نا کرئ به ئه مینداری کولیره.

ئهمه دلخۆشکه ر نییه، به بوچونی ئیمه جووری پهروه رده و کلتوری کۆمه لی کوردی کاریگه ری و هه ژمونیان به سه ره که سییتی تاکی کورده وه به ریژه یه که، ته نانه ت خویندن و خوینده واری و پروگرامی زانکۆش نه ییتوانیوه جیهانیی و تیروانیی تاکی کورد، سه باره ت به ژن، به ره و ئه ریینی ئاراسته بکات.

که میی متمانه به (ژن)، هۆکاریکی سه ره کیی بارودۆخی ئیستای ژنه له کۆمه لی کوردیدا. ئه و ژنه ی که سه رده میک ده بو به سه ره و کھۆز و خه باتگیز و پهروه رده کار و کارگیز و به ریوه به ری بنه ماله و شه رکه ر و پشتیوانیکی به هیزی پیاو، ئیستا له سه ده ی بیست و یه کا فیترخوازی زانکۆ تاراده یه ک متمانه ی پیناکات! هه رچه نده ژن له په رله مان و حکومه ت و سه رکرده یه تی حیزب و ریخراوه مه ده نی و سه ربازییه کاند، له هه ریمی کوردستاندا، ئاماده یه و کارده کات، که چی هیشتا نه بوته جیگای متمانه!

3-2-1 / سوکایه تی: بره گه کانی ئه م ره هه نده له (13) په ند پیکه اتون، جیاوازی به لگه داری ئاماری هه یه؛ په گه زی (نیر) ئاستی (2.58) یان تۆمارکردوه، واته که میک هاوړان له گه ل په نده کاند. هه رچی په گه زی (می) یه، ئاستی (2.0) یان تۆمارکردوه، واته له گه ل په نده کاند هاوړان نین. له م ره هه نده دا (10) په ند سوکایه تی به ژن ده که ن، (3) په ند سوکایه تی به پیاو ده که ن.

22. كیژی داخرا، په سندا نینه.
23. نه ئه رزی به فریز، نه کچی داخیز.
24. ئافرته ماری بیژه هره.
25. ئه سپ و چهک و ژن، بیوه فان.
26. باب ترن چاده بی؛ داک ترن چانابی.
27. به هزار زاوا، مالیک نابی ئاوا.
28. زاوا، که ری خه زورانن.
29. خودا بدا مهرگم؛ زاوا نه کا به رگم.
30. داریک له سه سهگ و سه له سه ئافرته.
31. ژن و تفهنگ و ماین، له کن کئی بن، هی وین.
32. ژن، پرچی دریژه، له بیردا زور کورت و گنیزه.
42. ژن، به رازی بی چهکه.
69. ژن، بیدهنگ بی له ماری خو؛ با کیژی گاوانی بی.
- ئاستی تۆمارکراوی رهگهزی نیر جیگای سه رنجه، چونکه که میک هاوړان له گه ل سوکایه تیکردن به مروّف، به تایبته ژن. ئه و پرسه ی که لیږده دا خو ی دهنوینیت ئه وهیه: بوچی په روهرده ی کو مه لی کوردی، تا راده یه ک، نه یتوانیوه تاکی مروّف دوست به ره م بهینیت؟
- 3-1-2-3 / زیرهکی:** برهگهکانی ئه م رهه نده له (4) په ند پیکهاتون، جیاوازی به لگه داری ئاماری هه یه؛ رهگهزی (نیر) ئاستی (3.45) یان تۆمارکردووه، واته که میک هاوړان له گه ل په نده کاند. رهگهزی (می)، ئاستی (2.6) تۆمارکردووه، واته ئه وانیش که میک هاوړان له گه ل په نده کاند.
44. جییه ک ژن لئی حاکم بی، شه یتان نوکه ره.
45. ژن و ریوی، یه ک ته بیعاتن.
46. کهس به شه یتانی نه وئیرا، ژن نه بی.
47. مه کری بیوه ژنان، ریوی ده کاته کونان.
- ئهنجامه کان پیمانده لاین هه ردو رهگهزه که به شیوه یه کی نه رینی له زیره کی و توانای ژن، له په نده کاند، تیگه یشتون، بویه ئه م ئاسته یان تۆمارکردووه.
- 3-1-2-3 / هه لپه رستی:** برهگهکانی ئه م رهه نده له (4) په ند پیکهاتون، جیاوازی به لگه داری ئاماری هه یه؛ رهگهزی (نیر) ئاستی (3.86) یان تۆمارکردووه، واته زور هاوړان له گه ل په نده کاند. هه رچی رهگهزی (می) یه، ئاستی (3.56) یان تۆمارکردووه، واته ئه وانیش له گه ل په نده کاند زور هاوړان.
48. حازری به نا حازر مه ده. له سه فرسه تی باز مه ده.
49. نان ئه و نانه، ئه مروّف له خوانه.
50. ئه گه ر بات بو بایده، ئه گه ر بات نه بو گئی بده، خو ت ماتده.

51. حه قى كفن به من بېرى؛ مردو گۆر به گۆر بى.

ئه نجامه كان وا پيشانده دهن كه تاكى كورد، به شيويهه كى گشتى، له ئىستادا، هه لپه رسته. پيمانوايه ئه مه ئه نجامى بارودۆخى راميارى و ئابورى كوردستانه، واى كوردوه كه كۆى سيسته مى په روه رده نه توانى په يام و ئه ركى په روه رده يى خۆى جيبه جى بكات، كه به ره مه مه ينانى تاكىكى له خۆبوردو و سود به خشه بۆ ده و روبه ر و به رژه وه ندى گشتى بخاته پيش به رژه وه ندى به تاييه ته كانى خۆيه وه، به لكو به پيچه وان وه، تاكىكى به ره مه مه يناوه كه زۆر ها ورايه له گه ل ئه م په ندانه دا. به شىك له رودا وه كانى ئه م سالانه ي دوايى، له كوردستان، نمونه يه كى ديكه ي ئه م بابه ته ن.

3-2-2 / ئه و ره هه ندانه ي جياوازي به لگه دارى ئاماريان له ره گه زدا نيه: واته تيروانينى ره گه زه كانى نير و مى، بۆ به هاى مرۆيى له په نده كاندا، يه كسانه.

3-2-2-1 / ستايش كردن: بره گه كانى ئه م ره هه نده له (9) په ند پيچه اتون، (7) په نديان ستايشى ژن ده كهن، يه كيكيان ستايشى مندال و يه كيكيشيان ستايشى ژن و پياو ده كات. ئاستى (4.23) يان تومار كوردوه، جياوازي به لگه دارى ئاماريى نيه. واته زۆر ها ورا ن له گه ل په نده كاندا.

33. ژنت بمرى، ريس ت ده بيه وه خورى.

34. ژن كۆله گه ي ماله.

35. كچ، چراى ماله.

36. به ختى باش، ژنى باشه.

37. ماري بى ژن، وه كى كاوله ئاشيبه.

38. ميژدى باش، له داك و باب چاتره. ميژدى خراب، له كورانان چاتره.

39. شير له بيشه ده رچيت، چ نير چ مى.

40. ژنيكم ده وي ژنانه؛ پيست به كا به هه مبانه.

41. ماري بى مندار، ئاشى ئاوليبرايه.

3-2-2-2 / خۆپه رستى: بره گه كانى ئه م ره هه نده له (7) په ند پيچه اتون، ئاستى (2.91) يان تومار كوردوه، جياوازي به لگه دارى ئاماريى نيه. ئه م ئاسته (كه ميك ها ورا) ده رده خات.

52. وه خته كى ئه من له تينان خنكام، ياره بى قه تره ئاوه ك له ئاسمانى نه يه ته خوارى.

53. له من نه دن له برام بدن؛ وه ده زانم له ره شكه ي كاى ده دن.

54. هه رماليك من لى بوم بيه رى؛ چ دۆم بيبا، چ ته ته رى.

55. دنيا پر (. . .) بى، بسته ك له من دورى.

56. ئاگره سوره، له خۆم دوره.

57. هەر په‌نجه‌و خۆینی خۆی لیدی.

58. نازانم؛ ره‌حه‌تی گیانم.

واته به شیوه‌یه‌کی گشتی، تاکی کورد، که‌میک هاورایه له‌گه‌ل خۆپه‌رستیدا؛ هەر که‌س و تووژ و چینیک له کۆمه‌لی کوردیدا خه‌می خۆیه‌تی، کاره‌کانی خۆی رای‌ی ده‌کات و خه‌می خه‌لک و کیشه‌ی گشتی به‌لاوه گرنگ نییه. ده‌توانین بلیین جۆر و سیسته‌می په‌روه‌رده‌ی کۆمه‌لی کوردی، له ئیستادا، تاکیک به‌ره‌م ناهینیت که له ئاستی به‌رپرسیاریتیدا بیت له درک‌کردن به ئه‌رکه تایبه‌تی و گشتیه‌کانی، بۆ خۆی و ده‌وروبه‌ری، به‌لکو به پیچه‌وانه‌وه‌یه.

3-2-2-3 / گه‌شینی : بره‌گه‌کانی ئەم ره‌هه‌نده له (11) په‌ند پیکهاتون، (7) په‌ندیان که‌سیتی گه‌شینی ده‌رده‌خه‌ن و (3) په‌ندیان که‌سیتی ره‌شینی و یه‌کیکیش هه‌ردوکیان. ئاستی (4.0) یان تۆمارکردوو، جیاوازی به‌لگه‌داری ئاماری نییه. واته زۆر هاوران له‌گه‌ل په‌نده‌کاندا.

60. ده‌ستشکاو کاری پیده‌کری، دلشکاو کاری پیناکری.

61. به‌ری ته‌نگانه کورته.

62. به‌نده بیعه‌یب نابی.

63. پیاو نه‌مری؛ به هه‌مو ئاواتیک ده‌گا.

64. قسه‌ی خوش له به‌هه‌شته‌وه هاتوو.

65. ته‌نگانه فه‌راحنایی له دووه.

66. ئازاری درکیک، یادی هه‌زار گۆل له‌بیر ده‌باته‌وه.

67. ده‌ریایه‌ک کامه‌رانی، دلۆپیک خه‌فه‌ت ون ناکات.

202. دنیا جه‌ره‌وی ماینیه؛ کوی بگری ئه‌وها دیته‌دوی.

203. دنیا به ئومیده‌وه خوراوه.

204. سه‌ری دنیا به پوش نه‌گیراوه.

3-2-2-3 / لیبوردی: بره‌گه‌کانی ئەم ره‌هه‌نده له (4) په‌ند پیکهاتون، ئاستی (4.24) یان تۆمارکردوو، جیاوازی به‌لگه‌داری ئاماری نییه. واته زۆر هاوران له‌گه‌ل په‌نده‌کاندا. به‌م پیه‌ تاکی کورد، له ئاستی هزریدا که‌سانی لیبوردن.

70. پیاوه‌تی ها له به‌خشینا، نه‌ک له تۆله سه‌ندنا.

71. که دوژمنت که‌وت؛ پی پی پیا مه‌نی.

72. کینه، دو مال وێران ده‌کات.

73. خۆین به‌ خۆین ناشووری.

3-2-2-3 / په‌روه‌رده‌کردن: بره‌گه‌کانی ئەم ره‌هه‌نده له (6) په‌ند پیکهاتون، ئاستی (4.23) یان تۆمارکردوو، جیاوازی به‌لگه‌داری ئاماری نییه. واته زۆر هاوران له‌گه‌ل په‌نده‌کاندا.

74. نانی مه ده منداری؛ ته ربیه تی بدئییه.
75. منداڵ وهک شهکری قهنده؛ وردی نه که ی به گه روتدا ناچیت.
76. منداڵ وهک هه ویره؛ چۆنی بشیلی وا ده بی.
77. مندار گوجیله یه؛ کوی به ختیوکه ی وا ده بی.
78. په روه رده له منداری عه زیزتره.
79. په روه رده ی هه بو، مندار هی تووه.

ئهمه وا دهرده خات که تاکی کورد باوه ری به په روه رده هه یه بهر له نان و سۆز و نازییدان، ته نانه ت په روه رده یه کی توندیش؛ چونکه (وردکردن، شیلان، نازیینه دان) توندوتیژین. واته درک به جیاوازی نیوان په روه رده کردن و به ختیوکردن دهکات.

3-2-2-6 / سۆزی هۆنگه رای: برهگه کانی ئهم رهه نده له (23) په ند پیکهاتون، که سیماکانی که سیتی خیله کی دهخه نه رو. ئاستی (3.55) یان تۆمارکردوه، واته زۆر هاوهران له گه له پهنه کاندان. جیاوازی به لگه داری ئاماری نییه. ئهمه پیمانده لیت: خیلایه تی و گرنگیدان به خیل و بنه ماله، له هزری تاکی کورددان، به ریژه یه کی بهرچاو ئاماده یه.

81. کهر و هیستر له قه له یه ک نادهن.
82. گورگ، یه کتری هه لنادرن.
83. خه نجهر، کالانی خوی نابری.
84. سهگ، گوشتی سهگ ناخوات.
85. نینۆک و گوشت لیکنابن.
86. خزم، گوشتت بخوا؛ ئیسقانت ناشکینن.
87. خزم، له دین بی (بییت)، له خوین نابی.
88. خزم، قیبله یه؛ قه ت خراپ نابی.
89. سهگ به؛ له قهومی خو به.
90. خزم زۆر بن؛ با گا و گۆلک بن.
91. شیتیکی ناسیاو له عاقلیکی نه ناس باشتهر.
92. ده فری بیسه ریوش؛ پوشی تیده که وی.
93. لۆمه ی عه بدی، له عه زابی قه بری ناخۆشتهر.
94. تفی سه ره وژور، به روی خۆت ده که ویته وه.
95. خوین، نابی به ئاو.
96. مه ر، پی له بهرخی خوی نانی.
97. ریوی له کونی خوی هه لگه ریته وه؛ گه ر ده بی.
98. توله ی شیریه به شیریه؛ توله ی (... ی به (... ی.
99. له جیی مست، پیله قه یه.
100. له جیی سندان، قوزه لقورته.

101. تۆله به سه بهر؛ ئەمما به زه بهر.
102. دوژمن، که ریشی (...), هه ر چاکه.
103. تۆبهی گورگ، مه رگه.
- 3-2-2-7 / کارگیری:** بره گه کانی ئەم ره هه نده له (11) په ند پیکهاتون، باس له پۆلین و دابه شکردنی کار ده که ن، ئاستی (4.25) یان تۆمارکردوو، جیاوازی به لگه داری ئاماری نییه. واته زۆر هاوړان له گه ل په نده کاند. به م پێیه کۆمه لی توێژینه وه که له ئاستی هزریدا، له ژیا نی پۆژانه یاندا زۆر به بهرنامه و پلانن.
104. پیش ئه وهی بچینه ناو بیر، بیرله هاتنه دهره وهت بکه وه.
105. فیره رۆیشتن به، ئینجا غارده.
106. نان بو نانه وا، گوشت بو قه ساب.
107. دو گندوره به ده ستیک هه لئاگیرئ.
108. قه زوانکروشتن و مانگادوشینان نه وتوو.
109. که نگر و ماست به وه عدی خوی.
110. کاری ئەمرۆ، مه خه ره سه به نی.
111. ئیش شیره، که ده ست پیکرد رپوییه.
112. ئیش که ره، تالیننه خوری ناروا.
113. په له کردن په شیمانی له دوايه.
114. ژن بکه ی به کوخا؛ چله ی زستان بز ن ده بریته وه.
- جگه له په ندی ژماره (114)، که تانه یه و باوه ر و متمانه به تواناکانی ژن ناکات، ئەوانیدی لۆژیک و هزری کارگیری و به رپوه بردنیا ن تیدا به رجه سه بووه. هه ر کۆمه لیک به رنامه ی کار و ستراتیجی به رپوه بردنی له جیهانبینی ئەم په ندانه وه دابریژی و کاریان پیکات؛ ده روازه ی پیشکه وتن و سه رکه وتن له به رده مدا ئاوه لا ده بیته.
- 3-2-2-8 / پشتبه خۆبه ستن:** بره گه کانی ئەم ره هه نده له (14) په ند پیکهاتون، ئاستی (4.25) یان تۆمارکردوو، واته زۆر هاوړان له گه ل په نده کاند. جیاوازی به لگه داری ئاماری نییه. به م پێیه، پێویسته کۆمه لی توێژینه وه که له ژیا نی پۆژانه یاندا زۆر پشت به خویان به سه تن، چونکه له ئاستی هزریدا زۆر هاوړان له گه ل په نده کاند.
59. سه رت له بن به ردان بی، له بن منه تان نه بی.
117. خۆلی بهر ئاگردانی خۆت بخوی له پلاوی خه لک باشته ره.
118. گوشتی رانی خۆت بخۆ، له منه تی قه ساب باشته ره.
119. ئەو ئیشه ی خۆت پێده کرئ، به که سه ی مه که.
120. ئیش به ده ست و مستی خۆت نه بی، فایده ی نییه.
121. خێلی په نا به خوا، سالی دوجار تالان ده کرین.
122. ده ست پانکه یته وه؛ له پین ده که ویت.
123. هه رچی بۆی نه کوشی؛ پپی ناگه ی.

124. ئاو بتبا، له پردی نامەرد مەپەرەوه.
125. بەتەمای چەلاوی خەلک نان لە قاپ مەگوشە.
126. ئەوێ بەتەمای دراوسێ بێ، بێ شیو سەر ئەنیتەوه.
127. دەستەبرا بەتەمای دەستە خوشکی، هەر بێ ژن دەبێ.
128. بەتەمای مەلای لە ئیمانی مەگەرێ.
129. کور بە مەلای باوکی ناپەریتەوه.
- 3-2-2-9 / رادەستبون:** برگەکانی ئەم رەهەندە لە (16) پەند پیکهاتون، که رادەستی واقع دەبن. ئاستی (3.69) یان تۆمارکردوو، زۆر هاوڕان لە گەل پەندەکاندا. جیاوازی بەلگەداری ئاماری نییه.

130. که چوێته شاری کوێران؛ دەست بە چاوتەوه بگره.

131. له گەر عامی، هەر وه شامی.

132. ئاو بەهه و رازا هه لئاگه ری.

133. ئاو که رژا؛ خرناکریتەوه.

134. که ریشته هات؛ ئەبێ شانەیی بو هه لگری.

135. ئاسنی سارد مەکوتهوه.

136. دواي کلاوی بابردو مەکهوه.

137. له دو چوان مەچو.

138. دنیا سێبەرە؛ هه تا بچیه دوی نایگه یی.

139. پیاو بەدۆستی داکی نه وێری؛ دەبی پێی بری خارە.

140. دەستیک نه توانی بیبری، ماچی بکه.

141. ناتوانی به گزیابچی؛ ته عزیمی لی بکه.

142. پیاو له ناچاریدا به جوله که دهلی : به ریشی مەردانهت قه سه م.

143. گەر سه ری دراوسیکه تیان تاشی، سه ری خۆت بخوسینه.

144. له دو چوان مەچو.

145. دەستیک نه توانی بیبری؛ ماچی بکه.

به شیوهیهکی گشتی رادەستبون به واقع سیمایهکی دیاری کۆمهلی کوردییه له باشوری کوردستاندا، ئەم ئەنجامه پیمان دەلیت: تاکی کورد به ئاسانی رادەستی واقع دەبیت و هه ولی گۆرانکاری و به رهنگار بونهوهی که مه و زو کۆلدهات. له راستیدا (پشتبه خۆبهستن و رادەسبون)، دو رەهەندی دژیهکن، که چی له م توێژینهوهی ده دا ئەنجامهکانیان لهیه که وه نزیکن. واته له گەل پشتبه خۆبهستندا زۆر هاوڕان و له گەل رادەستبونیشدا به هه مان شیوه، ئەمه جوریکه له سه رلیشیوان، که له ئیستادا سیمایهکی دیاری کۆمهلی کوردییه.

- 3-2-2-10 / چه قبه ستویی:** برگەکانی ئەم رەهەندە لە (5) پەند پیکهاتون، ئاستی (3.77) یان تۆمارکردوو، واته زۆر هاوڕان. جیاوازی بەلگەداری ئاماری نییه. ئەمه ش جارێکی دیکه ئەنجامه که ی پیشو ده سه لمینیتەوه که تاکی کوردی چه قبه ستوو و هه ولی گۆرانکاری و به رهنگار بونهوهی که مه و زیاتر رادەستی واقعیکه سه پینراو ده بیت.

146. سواربون عه بیبیک و دابه زین دو.
 147. گیا له سه ر پنجی خوی دهر ویتته وه.
 148. خوی شیریی هه تا پیری.
 149. (.....) به پیری توبه ده کات.
 150. قونیک فییره ترین بی؛ پپی ته رک ناکری.

3-2-2-11 / توندوتیژی و هیژ: بره گه کانی ئەم ره ههنده له (15) په ند پیکهاتون، راده ی بروابون به به کارهیتانی توندوتیژی و هیژ له یه کلارکرنه وهی کیشه کاندای دهرده خهن. ئاستی (3.57) یان تومارکردوو، واته زۆر هاوړان. جیاوازی به لگه داری ئاماری نییه.

151. هه لالخوریی، بیده سه لاتیییه.
 152. کوته ک له به هه شته وه هاتوو.
 153. هه روا هاتوو و به و ره نگه ش ئه روا؛ بیده سه لات بی ئه که ویتته دو.
 154. که زۆر هات، قه واله به تاله.
 155. تا ئایه تی شه ر نه هاته خواریی؛ پیغه مبه ریش خوی ده کوتایه غاری.
 156. قسه ی زۆر، هی پیایوی بیده سه لاتیه.
 157. دانا به ئیشاره ت و نادان به کوته ک.
 158. تول، به ته ری نه چه میتته وه، ناچه میتته وه.
 159. شه رعی مار به دار.
 160. دیزه و گوزه نه بی، هه موشه ت به لیدان چا ده بی.
 161. ترس، برای عه قله.
 162. نه قیزه ده زانی که ر به کویدا ده روا.
 163. داری نه رم. میرو له ده یخوا.
 164. ئه گه ر زال نه بیت؛ به سته زمان ده بیت.
 80. شه ر مه که و بیده عواش دامه نیشه.

ئهمه دهریده خات که تاکی کورد، بو چاره سه ر و یه کلارکرنه وهی کیشه کان، باوه ری به به کارهیتانی هیژ و توندوتیژی، زۆر له گفتوگو زیاتره. ره هتاره توندوتیژه کان له ژیانی رۆژانه ی کومه لی کوردیدا، چ دهرونی بن، چ جه سته یی، له کایه کانی سیاسی و زانستی و کومه لایه تی و ئابوری و ... هتد، که رۆژانه به رجه سته ده بن، به لگه ن بو ئەم ئەنجامه.

3-2-2-12 / بیه لوستی: بره گه کانی ئەم ره ههنده له (3) په ند پیکهاتون، ئاستی (3.74) یان تومارکردوو، واته زۆر هاوړان. جیاوازی به لگه داری ئاماری نییه.

165. ده ست به کلای خۆته وه بگره؛ با نه بیات.
 166. زمان به لای سه ره.
 167. راستی بلپی کلوت ده په ری.

ئەم ئەنجامە پیمان دەلالت كە بە شیوهیهکی گشتی، تاکی كورد زیاتر بیهه‌لۆیستی هه‌لده‌بژێریت، ئەمەش له‌گه‌ڵ ئەنجامی ره‌هه‌نده‌کانی (خۆپه‌رستی و هه‌له‌په‌رستی) دا یه‌كده‌گره‌وه.

3-2-2-13 / زانین: بره‌گه‌کانی ئەم ره‌هه‌نده له (5) په‌ند پیکهاتون، ئاستی (4.18) یان تۆمارکردوه، واته زۆر هاوهران له‌گه‌ڵ په‌نده‌کاندا. جیاوازی به‌لگه‌داری ئاماری نییه.

168. دوکه‌ل بی ئاگر نابێ.

169. ئەوهی نه‌کرایی، نه‌وتراوه.

170. عه‌قل له‌ داك و باب چاکتره.

171. چ بچینی، ئەوهی ده‌دوریه‌وه.

43. ژن، بیاوه‌ریشه، خۆشباوه‌ریشه.

3-2-2-14 / نابوری: بره‌گه‌کانی ئەم ره‌هه‌نده له (3) په‌ند پیکهاتون، ئاستی (4.25) یان تۆمارکردوه، واته زۆر هاوهران له‌گه‌ڵ په‌نده‌کاندا. جیاوازی به‌لگه‌داری ئاماری نییه.

172. برامان برایی، کیسه‌مان جیایی.

173. پارهی سپی بو‌ رۆژی ره‌ش.

174. زهره‌ر له‌ نیوهی بگه‌رپه‌وه؛ قازانجه.

3-2-2-15 / ره‌وش: بره‌گه‌کانی ئەم ره‌هه‌نده له (8) په‌ند پیکهاتون، ئاستی (4.16) یان تۆمارکردوه، واته زۆر هاوهران له‌گه‌ڵ په‌نده‌کاندا. جیاوازی به‌لگه‌داری ئاماری نییه.

175. جوانیی خولق و خو، نه‌ك هی ره‌نگ و رو.

176. ئاوت له‌ كانییه‌ك خوارده‌وه، به‌ردی تی فری مه‌ده.

177. پیاوی باش ئەوهیه به‌سه‌ر ئاره‌زووه‌کانیدا زال بیت.

178. دوژمنی خۆت به‌ شه‌کراو بخنکینه.

179. (...) به‌ خالی ده‌ویری.

68. ژنی شه‌رمن شاریک ده‌هینی، پیاوی شه‌رمن شانیه‌یک ناهینی.

115. هه‌ر چاکه، چاکه.

116. دراوسیی چاک، به‌ سه‌د برا هه‌یه.

3-2-2-16 / جوانی: بره‌گه‌کانی ئەم ره‌هه‌نده له (9) په‌ند پیکهاتون، ئاستی (4.15) یان تۆمارکردوه، واته زۆر هاوهران له‌گه‌ڵ په‌نده‌کاندا. جیاوازی به‌لگه‌داری ئاماری نییه.

180. هه‌مو شتیك به‌ لیهاتنه.

181. زیری پاک، ژه‌نگ هه‌لناهینی.

به شیوهیهکی گشتی ههردو رهگهزی کۆمهلی توێژینهوهکه (کهمیک هاوران) لهگهڵ پهندهکهدا، که ژنیکه خراپ کورپیکه پیاوانه و ئازا و ههلهکهوتو پهروهرده ناکات. ئەمەش دو لایهنی ههیه: یهکیکیان نهبونی متمانهیه به دایکیک که له لایهنی کۆمه لایهتی و رهوشتهوه وهک پیویست نییه؛ ناتوانی مندالهکانی به دروستی پهروهرده بکات، ئەمەش گرنگی پینگه و رۆلی دایکه. لایهنهکهی دیکهش پشتگوێخستن و لهبهرچاونهگرتنی ئامادهیی (استعداد) خودی تاک و رۆلی کۆمهل و دهوروبه ره له پهروهردهدا.

پهندی ژماره (4)، (به تهزیحی ملی ژن و خوشیی زستان باوهر مهکه): رهگهزی نیر، ئاستی (3.57) یان تۆمارکردوو، واته لهگهڵ پهندهکهدا زۆر هاوران، که متمانه به باوهرداریی روهکهشی ژنان نهکریت. رهگهزی می، ئاستی (3.16) یان تۆمارکردوو، واته لهگهڵ پهندهکهدا کهمیک هاوران. جیاوازیی رهگهز، جیاوازیی تیروانین و متمانهی لیکهوتوتهوه. ههردو رهگهز پیاوانیه که متمانه به ههندی رهفتار و خودهرخستنی ژن (رهگهزی می به گشتی)، نهکریت، بهتایبهت له لایهنی باوهردارییهوه، بهلام نیرهکان زۆر هاوران و مییهکان کهم.

پهندی ژماره (5)، (ژن و تفهنگ و ماین، لهکن کی بن، هی وین): ئەو پهنده ئەوپهری بیتمانهیی و سوکایهتی به ژنان دهکات، کهچی رهگهزی نیر، له کۆمهلی توێژینهوهدا، ئاستی (3.41) یان تۆمارکردوو، واته لهگهڵ پهندهکهدا کهمیک هاوران. رهگهزی می، ئاستی (2.96) یان تۆمارکردوو، واته ئەوانیش کهمیک هاوران لهگهڵ پهندهکهدا. لهم پهندهدا، ژن (مرۆف)، تفهنگ (ئامیر)، ماین (ئاژهل)، له یهک پینگه دانراون و هه مان بههیاان ههیه، لای هه ر کهسیک بن، ئەو خاوهنیانه. ئامیر و ئاژهل، تا رادهیهک، دهشی بهبی خواستی خویان بهکاریین و هه ر کهسیک بییهوی بتوانی بهکاریان بهیتی، چونکه خاوهنخواست نین، بهلام هه رگیز ئەم جوړه رهفتاره لهگهڵ ژن (مرۆف) دا شیاو و رینگه پیدراو نییه. له لایهکی دیکه شهوه بهیهکه وههاتنی (ژن و ماین)، له دارشتنی پهندهکهدا، مه بهستیکی سیکسی دهگهیه نیت، چونکه ههردوکیان رهگهزی (می) ن. ئەم ئەنجامه جیگای نیگه رانی و تیروانه که تاکی کورد ئەم تیروانینهی بۆ خوی و بۆ نیوهکهی دیکه کۆمهل هه بیت. پیویسته له سیسته می پهروهردها گرنگی زیاتر به بهها مرۆیییهکان بدریت، بۆ کالکردنهوه و سرپینهوهی ئەمجوړه جیهانبینییه.

پهندی ژماره (6)، (ژن، داری شکسته): رهگهزی نیر، ئاستی (2.32) یان تۆمارکردوو، واته لهگهڵ پهندهکهدا هاورانین. رهگهزی می، ئاستی (1.87) یان تۆمارکردوو، واته ئەوانیش لهگهڵ پهندهکهدا هاورانین. تیروانینی رهگهزی نیر بۆ ژن، نه رینییه.

پهندی ژماره (7)، (ژن، عهقلی له کوشیه تی؛ که ههستا لئی بهرده بیتهوه): رهگهزی نیر، ئاستی (3) یان تۆمارکردوو، واته لهگهڵ پهندهکهدا کهمیک هاوران. رهگهزی می، ئاستی (2) یان تۆمارکردوو، واته لهگهڵ پهندهکهدا هاورانین. تیروانینی رهگهزی نیر بۆ ژن، نه رینییه.

پهندی ژماره (8)، (سیبهری سوژنی، بهقایی ژنی): واته هه ر هیندهی سیبهری سوژنیک متمانه به ژن بکریت. رهگهزی نیر، ئاستی (2.9) یان تۆمارکردوو، واته لهگهڵ پهندهکهدا کهمیک هاوران. رهگهزی می، ئاستی (2) یان تۆمارکردوو، واته لهگهڵ پهندهکهدا هاورانین. تیروانینی رهگهزی نیر بۆ ژن، نه رینییه.

پهندي ژماره (9)، (گهر ژنيكت بوئى سى شتى باشى ههبي، دهبي سى ژنى باشت ههبي): رهگهزى نير، ئاستى (2.85) يان تومارکردوو، واته لهگهڵ پهندهکهدا کهمیک هاوران. رهگهزى مئ، ئاستى (2.04) يان تومارکردوو، واته لهگهڵ پهندهکهدا هاورانين. تيروانينى رهگهزى نير بو ژن، نهريئيه.

پهندي ژماره (10)، (ئهسپ و چهک و ژن، بيوهفان): هه مان جيهانبينى پهندي ژماره (5)ه. رهگهزى نير، ئاستى (2.8) يان تومارکردوو، واته لهگهڵ پهندهکهدا کهمیک هاوران. رهگهزى مئ، ئاستى (2.14) يان تومارکردوو، واته لهگهڵ پهندهکهدا هاورانين، که پيوستبو ههريگيز هاورانه بن و ئاستيکى نزمتر يان تومار بکرديه. تيروانينى رهگهزى نير بو ژن، نهريئيه.

پهندي ژماره (11)، (ئهو کهسهى باوهر به ژن و خوشيى زستان بکا، ماري خوى کاو لهکا): ئه م پهنده، زور راشکاو و گشتگيرانه دهلي: ناکرى باوهر به ژن بکري! رهگهزى نير، ئاستى (2.93) يان تومارکردوو، واته لهگهڵ پهندهکهدا کهمیک هاوران. رهگهزى مئ، ئاستى (2.0) يان تومارکردوو، واته لهگهڵ پهندهکهدا هاورانين. تيروانينى رهگهزى نير بو ژن، نهريئيه.

پهندي ژماره (12)، (پياو به بيکس ههزار دهبي، ژن به بيکس هار دهبي): جياکاربييهکى رهگهزى زور قول لهو پهندهدا ههيه. لهگهڵ رهگهزى نير (پياو) دا هاوسوزه و تا رادهيهک بهزهيه پيدا ديتوه، بهلام لهگهڵ رهگهزى مئ (ژن) دا زور تونده. (هارى)، نه خوشييهکى نازه لانه و توشى سهگ دهبيت، ليردها ئه م سيفهته به (ژن) ي بيکه سوکار به خشراوه. ههروهها له پوى کومه لايه تيبه وه (هارى)، کومه ليک سيماي نهريئى ههيه، لهوانه: (+شه پانگين، +دهمدرين، +بيشه رم، +بيرو ...). رهگهزى نير، ئاستى (3.79) يان تومارکردوو، واته لهگهڵ پهندهکهدا زور هاوران. رهگهزى مئ، ئاستى (3.1) يان تومارکردوو، واته لهگهڵ پهندهکهدا کهمیک هاوران.

پهندي ژماره (13)، (خوشكى بيبرا، خانى بئى ئهستونده): واته رهگهزى مئ بهبي رهگهزى نير، هه ميشه لاوازه، وهكو خانويكى بئى راگر و کوله که وايه، که هه ميشه مهترسيى کهوتنى ليده کريت و جينى متمانه نييه. ئه مهش جيهانبينىيهکى نهريئيه بهرامبهر به رهگهزى مئ. له بهرامبهر يشدا هيز و پالپشتى و بالادهستى به رهگهزى نير ده به خشيت. ئه م ليکدانه وهيه بو پهندهکانى (14، 15، 16) يش دروسته. رهگهزى نير، ئاستى (3.87) يان تومارکردوو، واته لهگهڵ پهندهکهدا زور هاوران. رهگهزى مئ، ئاستى (3.74) يان تومارکردوو، واته ئه وانيش لهگهڵ پهندهکهدا زور هاوران. ئه م ئه نجامه پيمان ده لیت تاكى کورد له پوانگه ي رهگهزه وه له مروّف ده پوانيت، نهک له مروّفه وه بو رهگهز.

پهندي ژماره (14)، (خوشكى بيبرا داري بيگه لايه): رهگهزى نير، ئاستى (3.9) يان تومارکردوو، واته لهگهڵ پهندهکهدا زور هاوران. رهگهزى مئ، ئاستى (3.85) يان تومارکردوو، واته ئه وانيش لهگهڵ پهندهکهدا زور هاوران.

پهندي ژماره (15)، (خوشكى بيبرا، مالى بيچرا): رهگهزى نير، ئاستى (3.98) يان تومارکردوو، واته لهگهڵ پهندهکهدا زور هاوران. رهگهزى مئ، ئاستى (3.88) يان تومارکردوو، واته ئه وانيش لهگهڵ پهندهکهدا زور هاوران.

پهندي ژماره (16)، (ژنى بيمالوميرد، رهزى بيپه رينه): رهگهزى نير، ئاستى (3.60) يان تومارکردوو، واته لهگهڵ پهندهکهدا زور هاوران. رهگهزى مئ، ئاستى (3.56) يان تومارکردوو، واته ئه وانيش لهگهڵ پهندهکهدا زور هاوران.

پهندي ژماره (17)، (سئيهري بهردى، به قاي ميړدى): واته هر هيندهى سئيهري بهردىك باوهږ و متمانه به ميړد دهكريت. ليږدهدا بهردهكه زور گه وره نيه، ئه گهر نا دهوترا (شاخىك). بيگومان سئيهريش له روى قه باره و ئاراسته وه، جيگير نيه. ئه مه ئاماژهى بيباوه رپى ژنه به پياو. دهشى به جوړىكى ديكهش ليكدهانه وهى بو بكرىت، كه متمانه و باوه رپى ميړد به ژن هر هيندهى سئيهري بهردىكى بچوكه. له هر دو باره كه دا هه ستيكى نه رينى و بيمتمانه يى به سه ريدا زاله. ره گه زى نير، ئاستى (3) يان تو مار كرده وه، واته كه ميگ هاوپان له گه ل پهنده كه دا. ره گه زى مى، ئاستى (3.28) يان تو مار كرده وه، واته ئه وانيش كه ميگ هاوپان له گه ل پهنده كه دا.

پهندي ژماره (18)، (له گه ل كورم كيو ده برم، له گه ل كچم بو كوئى بچم؟!): له م پهنده دا، جياكارى به كه يى به رچاو له نيوان ره گه زه كاندا هه يه؛ كيو برين پيوستى به هيز و توانا و متمانه هه يه كه كور(نير) خاوه نيه تى و مايه ي شانازيشه، به لام كچ(مى) مايه ي شه رمه؛ بو يه به بيهويى و شه رمه وه و تو يانه (له گه ل كچم بو كوئى بچم?!). ره گه زى نير، ئاستى (2.87) يان تو مار كرده وه، واته له گه ل پهنده كه دا كه ميگ هاوپان. ره گه زى مى، ئاستى (2.18) يان تو مار كرده وه، واته له گه ل پهنده كه دا هاوپان نين. ئاستى تو مار كراوى ره گه زى نير نه رينيه، چونكه تاراده يه ك شانازى به خو يان ده كن و شه رميان به ره گه زى به رامبه ره.

پهندي ژماره (19)، (ميړد كه سوار بو، ياره؛ كه دابه زى ماره): ده توانى (سوار بو)، به دو واتا ليكده رپته وه: يه كه م: (سوار)، پيچه وانى (پياده)، په يوه ندى و ميانه يه كى دور له نيوان ژن و ميړدا نيشان ده دات، واته تا دوره و ده ستي به ژن ناگات، ياره. (يار = + سوژ، + خو شه ويستى، + په يوه ندى به كى باش، + تامه زرو يى بو بينين ...). به لام كه دابه زى هه موى پيچه وانى ده بپته وه و وهك مار پيوه ده دات، واته توندوتىژى و بي ريزى به رامبه ر به ژن ده كات. واتاى دو وه مى (سوار بو)، په يوه ندى به كى سى كسى ده گه يه نيت. واته له هه بونى ئه م په يوه ندى به دا، ميړد وهك يار رهفتار ده كات، به لام دواى كو تاييه اتنى په يوه ندى به كه رهفتاره كانى پيچه وانى ده بنه وه. ئه مه تيرو انينى كه نه رينيه بو پياو، كه چى هه ر دو ره گه زى نير و مى، ئاستى (3.34) يان تو مار كرده وه، واته له گه ل پهنده كه دا كه ميگ هاوپان، ئه مه ش ئه وه ده سه لمينيت كه ئه م تيرو انينه نه رينيه له ئيستاي هزرى تا كى كوردا تاراده يه ك ئاماده يه.

پهندي ژماره (22)، (كيژى دا كخرا، په سند نينه): ئه م پهنده رولى دا يك له پرؤسه ي په روه رده كرنى مندالدا ديارى ده كات، به تاييه ت كچ. رولى ئاماده يى تاك و ژينگه و ئاستى رو شنبيرى و ... هتدى فه راموش كرده وه، ته نيا جهخت له سه ر دا يكه. ره گه زى نير، ئاستى (2.93) يان تو مار كرده وه، واته كه ميگ هاوپان له گه ل پهنده كه دا. ره گه زى مى، ئاستى (2.68) يان تو مار كرده وه، واته ئه وانيش كه ميگ هاوپان له گه ل پهنده كه دا. واته له گه ل به ره و پيشچونى په روه ده و زياد بونى ئه ركه كانى ژن، له ده ره وهى مال و گوړانى تيرو انينى هه ندىك له پياوان بو ئه ركه كانى ژن و هاوكارى كرنى له په روه رده ي مندال و هه ندىك كاروبارى مالدا و هاتنه پيشه وه و زياد بونى رول و ژماره ي دا يه ننگه و باخچه ي ساوايان، كه چى هيشتا تا كى كوردا دا يك به سه رچاوه ي په روه رده ي مندال ده زانيت، به تاييه ت كچ. ئه م ليكدهانه وه يه بو پهندي ژماره (23) يش دروسته.

پهندي ژماره (23)، (نه ئه رزى به فريز، نه كچى دا كحيز): هه مان واتاى پهندي پيشوى هه يه، به لام ده برپينه كه ي روتتر و راشكاوتره. ره گه زى نير، ئاستى (3.53) يان تو مار كرده وه، واته زور هاوپان له گه ل پهنده كه دا. ره گه زى مى، ئاستى (3.01) يان تو مار كرده وه، واته كه ميگ هاوپان له گه ل پهنده كه دا. جياوازي ئاستى تو مار كراو به به راورد له گه ل پهندي پيشو، بو شيوازى ده برپينه كه و هه لېژار دنى كه ره سه ته زمانيه كان (داكخرا، داكحيز)، ده گه رپته وه.

په ندى ژماره (24)، (ئافرهت ماری بیژهره): چواندى ژن به مار، تیروانینیکی نه رینییه، هرچه نده بیژهره واته بیزیان. رهگهزی نیر، ئاستی (3.24) یان تومارکردوو، واته کهمیک هاوپان له گهله پهنده کهدا. رهگهزی می، ئاستی (2.29) یان تومارکردوو، واته له گهله پهنده کهدا هاوپان نین. تویژهران پینانویه ئهم هاوپانه بونهی رهگهزی می، په یوه نیدی به لیکچواندی (ژن) به (مار) هوه هیه. لیره شدا تیروانینیکی رهگهزی نیر بو رهگهزی می، نه رینییه.

په ندى ژماره (26)، (باب ترن چاده بی؛ داک ترن چانابی): له م پهنده شدا جیاکاریی رهگهزی هیه؛ تیروانینیکی بو نیر نه رینییه و بو می نه رینییه؛ پینانویه گهر سه رچاوهی ههله و خراپیه کان (باوک- رهگهزی نیر) بیت، نه گهری گورپانکاریی نه رینی و چاکبونی هیه، به لام گهر سه رچاوهی ههله و خراپیه کان (دایک- رهگهزی می) بیت، نه گهری گورپانکاریی نه رینی و چاکبونی نییه. رهگهزی نیر، ئاستی (2.96) یان تومارکردوو، واته له گهله پهنده کهدا کهمیک هاوپان. رهگهزی می، ئاستی (2.45) یان تومارکردوو، واته له گهله پهنده کهدا هاوپان نین.

په ندى ژماره (27)، (به هزار زاوا، مالیک نابی ئاوا): له م پهنده سوکایه تی به رهگهزی نیر (زاوا) کراوه. رهگهزی نیر، ئاستی (3.23) یان تومارکردوو، واته له گهله پهنده کهدا کهمیک هاوپان. رهگهزی می، ئاستی (2.93) یان تومارکردوو، واته نه وانیش کهمیک هاوپان له گهله پهنده کهدا. جیگای سه رنجه که له گهله ئه وهی تیروانینیکی ئهم پهنده بو (زاوا) نه رینییه، که چی ئاستی تومارکراوی رهگهزی نیر به رزتره له رهگهزی می.

په ندى ژماره (28)، (زاوا، کهری خه زورانن): رهگهزی نیر، ئاستی (3.13) یان تومارکردوو، رهگهزی می، ئاستی (2.55) یان تومارکردوو، واته ههردو رهگهز له گهله پهنده کهدا کهمیک هاوپان. له م پهنده شدا سوکایه تی به رهگهزی نیر (زاوا) کراوه، که چی دیسانه وه ئاستی تومارکراوی رهگهزی نیر به رزتره له رهگهزی می.

په ندى ژماره (29)، (خودا بدا مه رگم، زاوا نه کا به رگم): رهگهزی نیر، ئاستی (3) یان تومارکردوو، واته له گهله پهنده کهدا کهمیک هاوپان. رهگهزی می، ئاستی (2.35) یان تومارکردوو، واته له گهله پهنده کهدا هاوپانین. له جیاوازیی ئاستی تومارکراوی ئهم پهنده دا، تویژهران، ههست به خو به زلزانینی (کبریاء) رهگهزی نیر ده کهن؛ که مه رگیان پی له هاوکاری و دهستی یارمه تی زاوا باشتره.

له م سنی پهندهی پیشودا (27، 28، 29)، تیروانینیکی نه رینیکی بو رهگهزی نیر هیه، که چی ئاستی تومارکراوی رهگهزی نیر به رزتره له رهگهزی می. تویژهران پینانویه که رهگهزی نیر کهمیک هاوپان ئهمه ش تیروانینیکی واقیعیانه یه، هه رچی رهگهزی مینی له بهر به رزه وه نیدی خوی ئاستیکی نزمتری تومارکردوو یان هاوپانیه، تا به رهگهزی نیر بلیت من به مشیوه یه ت نابینم.

په ندى ژماره (30)، (داریک له سه ر سه گ و سه د له سه ر ئافرهت): رهگهزی نیر، ئاستی (2.32) یان تومارکردوو، واته له گهله پهنده کهدا هاوپانین. رهگهزی می، ئاستی (1.68) یان تومارکردوو، واته نه وانیش له گهله پهنده کهدا هاوپانین. ئهم پهنده سوکایه تییه کی زور به ژن ده کات و به های زور نزمده کاته وه.

په ندى ژماره (32)، (ژن، پرچی دریژه، له بیردا زور کورت و گیژه): رهگهزی نیر، ئاستی (2.9) یان تومارکردوو، واته له گهله پهنده کهدا کهمیک هاوپان. رهگهزی می، ئاستی (1.9) یان تومارکردوو، واته له گهله پهنده کهدا هاوپانین.

ئەم پەندە سوکایەتییەکی زۆر بە ژن دەکات و بەهای زۆر نزمەدەکاتەو، بەلام ئەنجامی تۆمارکردووی رەگەزی نیر نەریتییه.

پەندی ژمارە (۳۳)، (ژنت بمری، ریست دەبیتەو خوری): بەها و پیگەیی ژن، لەم پەندەدا، زۆر بەرزە و ستایشی دەکریت، چونکە بە لەدەستدانی، پیاو دەگەریتەو خالی سفر. رەگەزی نیر، ئاستی (3.94) یان تۆمارکردوو، واتە لەگەڵ پەندەکەدا زۆر ھاوران. رەگەزی می، ئاستی (4) یان تۆمارکردوو، واتە ئەوانیش لەگەڵ پەندەکەدا زۆر ھاوران.

پەندی ژمارە (۳۴)، (ژن کۆلەگەیی ماله): رەگەزی نیر، ئاستی (4.46) یان تۆمارکردوو، واتە لەگەڵ پەندەکەدا زۆر ھاوران. رەگەزی می، ئاستی (4.77) یان تۆمارکردوو، واتە ئەوانیش لەگەڵ پەندەکەدا ھەمیشە ھاوران.

پەندی ژمارە (۳۵)، (کچ، چرای ماله): رەگەزی نیر، ئاستی (4.25) یان تۆمارکردوو، واتە لەگەڵ پەندەکەدا زۆر ھاوران. رەگەزی می، ئاستی (4.59) یان تۆمارکردوو، واتە ھەمیشە ھاوران.

پەندی ژمارە (36)، (بەختی باش، ژنی باشە): رەگەزی نیر، ئاستی (4) یان تۆمارکردوو، واتە لەگەڵ پەندەکەدا زۆر ھاوران. رەگەزی می، ئاستی (4.28) یان تۆمارکردوو، واتە ئەوانیش لەگەڵ پەندەکەدا زۆر ھاوران.

پەندی ژمارە (۳۷)، (ماری بی ژن، وەکی کاولە ئاشییە): رەگەزی نیر، ئاستی (4.22) یان تۆمارکردوو، واتە لەگەڵ پەندەکەدا زۆر ھاوران. رەگەزی می، ئاستی (4.48) یان تۆمارکردوو، واتە ھەمیشە ھاوران.

پەندەکانی (۳۳، ۳۴، ۳۵، ۳۶، ۳۷)، بە ئەرینی پەسنی ژن دەکەن و بەهای بەرزە بۆ دادەنن، لای ھەردو رەگەز ئاستی بەرزەیان تۆمارکردوو، بەلام رەگەزی می بەرزترە. ئەمەش کاریگەری رەگەزە.

پەندی ژمارە (۳۸)، (میردی باش، لە داک و باب چاترە. میردی خراب، لە کورانان چاترە): ئەم پەندە ستایشی پیاو دەکات. رەگەزی نیر، ئاستی (4.12) یان تۆمارکردوو، واتە زۆر ھاوران لەگەڵ پەندەکەدا. رەگەزی می، ئاستی (4.22) یان تۆمارکردوو، واتە ئەوانیش زۆر ھاوران لەگەڵ پەندەکەدا. ئەم پەندە، جیھانبینی ژن دەردەبریت و بەهای پیاو لە دنیابینی ژندا دەردەخات. بۆیە ئاستی تۆمارکردووی رەگەزی می کەمیک بەرزترە.

پەندی ژمارە (۳۹)، (شیر لە بیشە دەرچیت، چ نیر چ می): لەم پەندەدا یەكسانی و ھاوسەنگی و ھاوتاکردنی رەگەزەکانی نیر و می بەرچاوە. رەگەزی نیر، ئاستی (4.13) یان تۆمارکردوو، واتە لەگەڵ پەندەکەدا زۆر ھاوران. رەگەزی می، ئاستی (3.93) یان تۆمارکردوو، واتە لەگەڵ پەندەکەدا زۆر ھاوران. بەپیی ئەم ئەنجامە، رەگەزی نیر زیاتر باوهری بە یەكسانی نیر و می ھەیە! چونکە ئاستی بەرزتری تۆمارکردوو.

پەندی ژمارە (۴۰)، (ژنیک دەوی ژنانە، پیستە بکا بە ھەمبەنە): رەگەزی نیر، ئاستی (4.14) یان تۆمارکردوو و رەگەزی می، ئاستی (3.96) یان تۆمارکردوو، واتە ھەردو رەگەز لەگەڵ پەندەکەدا زۆر ھاوران، کە ستایشی ژنی بەھیز و بەتوانا دەکات.

پەندی ژمارە (۴۲)، (ژن، بەرازی بی چەکە): رەگەزی نیر، ئاستی (3.19) یان تۆمارکردوو، واتە لەگەڵ پەندەکەدا کەمیک ھاوران. رەگەزی می، ئاستی (2.42) یان تۆمارکردوو، واتە لەگەڵ پەندەکەدا ھاورانین. ئەم پەندە ھەمان لیکدانەوہی پەندی ژمارە (۲۴) ھەلدەگریت و ھەمان ئاستیان تۆمارکردوو.

پهندي ژماره (٤٣)، (ژن، بيباوهر پيشه، خوشباوهر پيشه): رهگهزي نير، ئاستي (4.2) يان تۆمارکردوو، واته لهگهڵ پهندهکهدا زۆر هاوپان. رهگهزي مي، ئاستي (3.7) يان تۆمارکردوو، واته لهگهڵ پهندهکهدا زۆر هاوپان. ئەم پهنده متمانهی به توانا و ئاستی زانیاری و زیرهکیی ژن نییه، تاکی کوردیش زۆر هاوپایه لهگهڵ پهندهکهدا. ئەوهی زیاتر جیگای سهرنج و نیگهرا نییه، ئاستی تۆمارکراوی رهگهزي مێیه، که ناشی تیروانینی لهسهه خۆی بهم شیوهیه بیت!

پهندي ژماره (٤٤)، (جییهک ژن لیبی حاکم بی، شهیتان نوکه ره): ئەم پهنده توانا و ئاستی زیرهکیی ژن دهردهخات، بهلام سیمایهکی نه رینیی پهنده بهخشیت، بههوی نوکه رایهتی شهیتانه وه. ئەم سیمایه نه رینیی سیفهتی (فیلبازی) به ژن دهدات، که بهکارهیتانی زیرهکییه به شیوهیهکی نه رینی. رهگهزي نير، ئاستي (3.58) يان تۆمارکردوو، واته لهگهڵ پهندهکهدا زۆر هاوپان. رهگهزي مي، ئاستي (2.58) يان تۆمارکردوو، واته لهگهڵ پهندهکهدا کهمیک هاوپان. بهگویرهی ئەوهی که رهگهزي مي کهمیک هاوپان، دهردهکهویت که زیاتر جهختیان لهسهه لایهنی فیلبازی کردۆته وه نهک زیرهکی و توانای ژن.

پهندي ژماره (٤٥)، (ژن و رپوی، یهک ته بیعاتن): رپوی، هیمای فیل و زیرهکییه، بهلام زیرهکییهکی ته نیا بو خودی خۆی نه رینیی، بو مروّف و دهووبهري نه رینیی. لیکچواندنی ژن و رپوی، پهسنیکی نه رینیی و جهخت له فیلبازی و بهکارهیتانی زیرهکی به شیوهیهکی نه رینی دهکاته وه. ههروهها کۆمهلی کوردی کۆمهلیکی ئاژهلدۆست نییه، جگه له چهند پهسنیکی زۆر کهمی نه رینی، هههه سیمای و سیفهتیکی ئاژهل که بو مروّف وهرگیرابیت، نه رینی بووه. بویه لهم پهندهشدا سوکایهتی به ژن کراوه. رهگهزي نير، ئاستي (3.22) يان تۆمارکردوو، واته لهگهڵ پهندهکهدا کهمیک هاوپان. رهگهزي مي، ئاستي (2.07) يان تۆمارکردوو، واته لهگهڵ پهندهکهدا هاوپانین. واته بوچونی رهگهزي نير بهرامبهه به ژن، نه رینیی.

پهندي ژماره (٤٦)، (کهس به شهیتانی نهویرا، ژن نه بی): ئەمه دانپیدانانیکی زۆر راشکاوانهیه به توانا و زیرهکیی ژن. رهگهزي نير، ئاستي (3.42) يان تۆمارکردوو، واته لهگهڵ پهندهکهدا کهمیک هاوپان. رهگهزي مي، ئاستي (2.7) يان تۆمارکردوو، واته ئەوانیش کهمیک هاوپان لهگهڵ پهندهکهدا. ئاستی تۆمارکراوی رهگهزي مي نزمتره له رهگهزي نير، ئەمهش دهریدهخات که له توانا و زیرهکیی ژن دلنیا نین، یان به نه رینی لیکیانداوته وه.

پهندي ژماره (٤٧)، (مهکری بیوه ژنان، رپوی دهکاته کونان): مهکر، بهکارهیتانی زیرهکییه به شیوهیهکی جیاواز و جوړیکه له فیل. دیسان وهرگرتنی سیمای فیلبازی و زیرهکیی (رپوی - ئاژهل) بو (مروّف - بیوه ژن). رهگهزي نير، ئاستي (3.6) يان تۆمارکردوو، واته لهگهڵ پهندهکهدا زۆر هاوپان. رهگهزي مي، ئاستي (3) يان تۆمارکردوو، واته لهگهڵ پهندهکهدا کهمیک هاوپان. ئەمهش فشاریکی دهرونی و کۆمه لایهتییه دهخریته سهه ئەم کۆمه له مروّفه، له لایه ن تاکی کۆمهلی کوردیییه وه.

پهندي ژماره (٦٨)، (ژنی شهههمن شاریک دههین، پیاوی شهههمن شانهیهک ناهین): رهگهزي نير، ئاستي (3.7) يان تۆمارکردوو و رهگهزي مي، ئاستي (3.8) يان تۆمارکردوو، واته ههردو رهگهز لهگهڵ پهندهکهدا زۆر هاوپان.

پهندي ژماره (٦٩)، (ژن، بیدهنگ بی له ماری خو، با کیزی گوانی بی): رهگهزي نير، ئاستي (3.7) يان تۆمارکردوو، واته لهگهڵ پهندهکهدا زۆر هاوپان. رهگهزي مي، ئاستي (3.37) يان تۆمارکردوو، واته لهگهڵ پهندهکهدا کهمیک

هاورپان. بهها و سهنگی ژن لهم پهندهدا، له بیدهنگبونیدایه، بهلام سوکایهتی به گاوان و کچهگاوان دهکات. ههر دو رهگهز لهگهڵ ئەوهدان ژن بیدهنگ بیت.

پهندهی ژماره (114)، (ژن بکهی به کوێخا؛ چلهی زستان بزنی دهبریتیهوه): نهبونی باوهر و متمانهیه به توانای ژن له بوارهکانی ریکخستن و کارگیری و بهرپوهبردندا. رهگهزی نیتر، ئاستی (3.54) یان تۆمارکردووه، واته لهگهڵ پهندهکهدا زۆر هاورپان. رهگهزی می، ئاستی (2.85) یان تۆمارکردووه، واته لهگهڵ پهندهکهدا کهمیک هاورپان.

پهندهی ژماره (184)، (ژنی جوان له بهر چاوانه، ژنی ژیر له بهر دلانه): رهگهزی نیتر، ئاستی (4.3) یان تۆمارکردووه، واته لهگهڵ پهندهکهدا زۆر هاورپان. رهگهزی می، ئاستی (4.53) یان تۆمارکردووه، واته لهگهڵ پهندهکهدا ههمیشه هاورپان.

لهم خشتهیهدا ئاستی تۆمارکراوی رهگهزهکانی نیتر و می دهخهینهرو:

خشتهی ژماره (6)

جیاوازی رهگهز لهو پهندهی تایبهتن به رهگهزهکانی نیتر و می

رهگهز	ههرگیز هاورپانیم	هاورپانیم	کهمیک هاورپام	زۆر هاورپام	ههمیشه هاورپام	سههرجه م
نیتر	0	2	20	21	1	44
می	0	13	16	11	4	44

خشتهی ژماره (7)

ئاستی تۆمارکراوی ههر دو رهگهزی نیتر و می

پهسنهکان	ئاستی رهگهزی نیتر	ئاستی رهگهزی می
پهسنی ئهرینی رهگهزی نیتر	3.68	3.45
پهسنی نه رینی رهگهزی نیتر	3.23	2.97
پهسنی ئهرینی رهگهزی می	4	4.16
پهسنی نه رینی رهگهزی می	3.26	2.68

له شیکردنهوهیهکی دیکهی ئهنجای تۆمارکراوی ئەم (٤٤) پهندهی سهروهوه، (خشتهی ٧)، دهردهکهوئیت که جیاوازی رهگهز کاریگهری له سهه ئاستی هزری تاک ههیه، بهمشئوهیه:

– لهو پهندهیهی که رهگهزی نیتر به ئهرینی پهسنکراوه، رهگهزی نیتر (3.68) یان تۆمارکردووه، بهلام رهگهزی می (3.45) یان تۆمارکردووه.

- لهو په‌ندانەى كه ره‌گه‌زى نير به نه‌رينى په‌سنكراوه، ره‌گه‌زى نير (3.23) يان تۆماركردووه، به‌لام ره‌گه‌زى مى (2.97) يان تۆماركردووه. هه‌رچه‌نده له هه‌مان ئاستدان، به‌لام ره‌گه‌زى مى پيوانه‌يه‌كى كه‌مترى تۆماركردووه. واته تيروانينى ره‌گه‌زى نير بۆ خۆى، نه‌رينتيره له تيروانينى ره‌گه‌زى مى بۆ نير.
- لهو په‌ندانەى كه ره‌گه‌زى مى به نه‌رينى په‌سنكراوه، ره‌گه‌زى نير (4) يان تۆماركردووه، به‌لام ره‌گه‌زى مى (4.16) يان تۆماركردووه.
- لهو په‌ندانەى كه ره‌گه‌زى مى به نه‌رينى په‌سنكراوه، ره‌گه‌زى نير (3.26) يان تۆماركردووه، به‌لام ره‌گه‌زى مى (2.68) يان تۆماركردووه.
- ئاستى تۆماركراوى ره‌گه‌زى نير لهو په‌ندانەى كه به نه‌رينى په‌سنى نير ده‌كەن (3.68) ه، كه‌چى لهو په‌ندانەى به نه‌رينى په‌سنى مى ده‌كەن (4) يان تۆمار كردووه. واته تيروانينى نير بۆ مى، نه‌رينتيره له تيروانينى نير بۆ خۆى.
- ئاستى تۆماركراوى ره‌گه‌زى مى لهو په‌ندانەى كه به نه‌رينى په‌سنى مى ده‌كەن (4.16) يه، به‌لام لهو په‌ندانەى به نه‌رينى په‌سنى نير ده‌كەن (3.45) ه. واته (0.71) جياوازن.
- لهو په‌ندانەى كه ره‌گه‌زى نير به نه‌رينى په‌سنكراوه، جياوازى نيوان ئاستى تۆماركراوى ره‌گه‌زه‌كان = 0.23 ، به‌لام جياوازى نيوان ئاستى تۆماركراوى ره‌گه‌زه‌كان لهو په‌ندانەى كه ره‌گه‌زى مى به نه‌رينى په‌سنكراوه = 0.16 .
- لهو په‌ندانەى كه ره‌گه‌زى نير به نه‌رينى په‌سنكراوه، جياوازى نيوان ئاستى تۆماركراوى ره‌گه‌زه‌كان = 0.26 ، به‌لام جياوازى نيوان ئاستى تۆماركراوى ره‌گه‌زه‌كان لهو په‌ندانەى كه ره‌گه‌زى مى به نه‌رينى په‌سنكراوه = 0.58 .
- ره‌گه‌زى مى، ته‌نيا له ستايشى خۆيدا (په‌سنى نه‌رينى ره‌گه‌زى مى)، ئاستى به‌رزترى له ره‌گه‌زى نير تۆمار كردووه، له هه‌رسى باره‌كه‌ى ديكه‌دا ئاستى نزمترى تۆمار كردووه.

٣-٤ / ده‌رهاويشته Conclusion :

له ژير پۆشنايى ئه‌نجامه‌كانى ئەم تويزينه‌وه‌يه، كه (١٥٠) فيرخوازى زانكو به‌شداريان كرد، له‌سه‌ر (٢٠٤) په‌ندى كوردى، دواى شيكردنه‌وه‌كان ده‌ركه‌وت كه:

1. تاكى كورد، له‌ئاستى زانه‌كى و هزريدا، باوه‌رى به پلان و به‌رنامه و پسپۆرى و كاردا به‌شكردن هه‌يه.
 2. تاكى كورد، به گشتى، له‌ئاستى زانه‌كى و هزريدا، باوه‌رى به ئاين به‌هيزه.
 3. تاكى كورد، له‌ئاستى زانه‌كى و هزريدا، كه‌ميك خۆپه‌سته.
 4. تاكى كورد، به گشتى، بيه‌ه‌لويسته.
 5. تاكى كورد، به گشتى، له‌ئاستى زانه‌كى و هزريدا، چه‌قه‌ستووه.
 6. تاكى كورد، به گشتى، تاكىكى سه‌رليشيووه؛ چونكه:
- أ- پوانگه‌ى هه‌ردو ره‌گه‌زى نير و مى بۆ يه‌كترى، له‌ئاستى زانه‌كى و هزريدا، نه‌رينيه، كه‌چى متمانه له نيواناندا زۆر كه‌مه.
- ب- له‌ئاستى زانه‌كى و هزريدا، زۆر پشت به‌خۆى ده‌به‌ستيت، كه‌چى زو راده‌ست ده‌بيت.

پ- رهگهزی نير، تيروانيني بو رهگهزی می، له ههندی پهندا زور نهريينييه و له ههنديکی دیکه دا ئهريينييه.

3-ه / راسپارده و پيشياز : suggestions and recommendations

تويژه ران پيشياز دهکن که له سيسته می پهروه رده دا:

1. گرنگيه کی زور زیاتر به به های مروی بدریت و له هر بوار و بابه تیکی گونجاودا جهختیان له سهر بکریت، به رادهیه کی ئهوتو که له رهفتارهکانی تاکدا رهنگدانه وهی ههیت.
2. گرنگيه کی زیاتر به که سیتی تاک و کومه ل بدریت.
3. له زانکودا، به تاييه ت فاکه لتييه مروی و پهروه رده ييه کان، زورتر گرنگی به بابه ته پهروه رده يی و مرویيه کان بدریت، به تاييه ت ماموستایان، چونکه دهن به نمونه ی بالا.
4. ههول بدریت که که می متمانه و ئه و تيروانينه نهريينيانه ی له نیوان رهگهزهکانی نير و میدا ههیه، کالبکرينه وه و به ره و نه مان ببری.
5. تويژه رانی بوار ی دهر و نناسی و کومه ل ناسی، له تويژه ينه وه کانیا نندا، تیشک بخه نه سهر لایه نی هه لپه رستی و خو په رستی تاک و تويژه جیاوازهکانی کومه لی کوردی، که له قهیران و ئاریشه گشتگیر و چاره نوسسازهکاندا، هاوړا و هاوهه لویت نین.

The Effects of Gender Differences in the Kurdish Individual's Vision of Human Values in Kurdish Proverbs and its Dimensions Among University Students - A Cognitive Study–

Hemin Abdulhameed Shams

Kurdish Language Department, Faculty of Education, Koya University, Koya, Kurdistan Region, Iraq.

E-mail: hemin.shams@koyauniversity.org

Khalid Ismail Mustafa

Education & Psychology Department, Faculty of Education, Koya University, Koya, Kurdistan Region, Iraq.

E-mail: khalid.ismail@koyauniversity.org

Abstract:

The research has a variety of aims. First, to clarify the cognitive level of the Kurdish individual about human values in Kurdish proverbs and its related dimensions, as well as to know the impact of gender differences on Kurdish proverbs and its dimensions. To achieve these two aims, 150 undergraduate university students participated randomly in the current research. The researchers used a self-designed data-gathering tool consisting of 204 varieties of Kurdish proverbs, each proverb with five Likert options. The psychometric of collection tool which is the validity and reliability of the instrument was measured and was at the required level and good enough to be used. In order to analyze the data of the research, the researchers used the (SPSS) statistical package for the social sciences program. After analyzing the data, the results of the research showed that the cognitive level of the Kurdish individual about human values was at a high and positive level according to the five Likert options, and the effect of gender differences on human values and their dimensions were not statistically significant except for four dimensions. The analysis also showed controversial results for negative proverbs about each gender variable. In conclusion, the study in light of the research results made some recommendations and scientific suggestions to the related field.

Keywords: Proverb, Human Value, Gender, Cognitive Level, Semantic Dimension.

سه‌رچاوه‌كان

- ابوجادو، صالح محمد علي، ٢٠٠٤. سيكولوجية التنشئة الاجتماعية. ٤ المحرر عمان - الاردن: دار المسيرة للنشر و التوزيع و الطباعة.
- الزعيبي، احمد محمد، 2010. علم النفس الاجتماعي. عمان: دار زهران.
- العصيلي، عبدالعزيز بن ابراهيم، 2006. علم اللغة النفسي. مكان غير معروف: جامعة الامام محمد بن سعود الاسلامية.
- النوري، قيس، 1981. الحضارة و الشخصية. بغداد: دار الكتب للطباعة و النشر.
- باتيني، محمهد رهزا، ٢٠١٢. چهند بابته‌تيكي زمانه‌وانيي نوي. (وه‌رگير: هيرش كه‌ريم)، سليتماني: چاپ و په‌خشي رينما.
- خه‌له‌كاني، نارام قادر، ٢٠١٠. شروقه‌ي لوژيكي بو زمان (فيتگنشتاين). هه‌ولير: ده‌زگاي تويزينه‌وه و بلاوكردنه‌وه‌ي موكرياني.
- سابير، په‌خشان، ٢٠١١. شيواز و ئه‌ركه‌كاني په‌ندي پيشيناني كوردی (هه‌لبژاردنی په‌نده ژن ئاميزه‌كان). ئه‌كاديمياي كوردی ٢٠، pp. ١٨٣ - ٢٥٠.
- سه‌عيد، يوسف شه‌ريف، ٢٠١١. زمانه‌وانی. هه‌ولير: ريخراوی زمانناسی.
- شاره‌زوری، عه‌لي مه‌عرف، ٢٠١٠. په‌ندي پيشيناني كورد. سليتماني.
- عه‌زیز، كه‌ريم ئه‌حمه‌د، ٢٠١٧. بنه‌ماكاني په‌روه‌رده - ده‌روازه‌يه‌ك بو په‌روه‌رده‌ناسی. هه‌ولير: نارين.
- فرحان، محمد چلوب، ١٩٨٩. دراسات في فلسفة التربية. مكان غير معروف: جامعة الموصل.
- فه‌تاح، محمهد مه‌عرف، ٢٠١٠. ليكولينه‌وه زمانه‌وانيه‌كان. هه‌ولير: ده‌زگاي تويزينه‌وه و بلاوكردنه‌وه‌ي موكرياني.
- له‌ك، هوشيار نوری، ٢٠١١. گولبژيريك له په‌ندي كوردی. مكان غير معروف: چاپخانه‌ي چوارچرا.
- مه‌دی، عباس، ١٩٨٧. الذكاء و التفوق في النفس و المجتمع. ط ١ المحرر بغداد: دار الثورة للصحافة و النشر.

CRYSTAL ،D. .2008 ،A DICTIONARY OF LINGUISTICS AND PHONETICS. Sixth Edition

Hoque ،M. E. .2016 ،Three Domains of Learning: Cognitive, Affective and Psychomotor. The Journal of EFL Education and Research (JEFLER) ،(2) المجلد 2 ،pp. 45 - 52.